

Millariina Myllymäki

Kiintymyssuhteen ja reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön merkitys adoptiolasten oppimiselle

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Intercultural Teacher Education
16.3.2018

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kiintymyssuhteen ja reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön merkitys adoptiolasten oppimiselle
(Myllymäki Millariina)

Kandidaatintutkielma, 38 sivua

Maaliskuu 2018

Tämän kandidaatintyön tarkoituksena on tarkastella kiintymyssuhteen ja reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön merkitystä adoptiolasten oppimiselle kirjallisuuskatsauksen avulla. Tutkielma pyrkii ensin selittämään kiintymyssuhteen käsitteen monipuolisesti hyödyntäen sekä vanhoja että uudempia lähteitä, jonka jälkeen huomio suunnataan reaktiiviseen kiintymyssuhdehäiriöön ja sen ilmenemiseen adoptiolapsilla. Lopussa pyritään selittämään, mikä merkitys adoptiolasten reaktiivisella kiintymyssuhdehäiriöllä on oppimiseen sivuten samalla sitä, millä tavalla turvallinen kiintymyssuhde mahdollistaa lapsen oppimisen. Näihin tavoitteisiin pyritään vastaamaan kolmen tutkimuskysymyksen avulla: 1. Miten kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja sitä kautta epäsuorasti lapsen oppimiseen? 2. Mikä on reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö ja miten se ilmenee lapsilla? 3. Miten reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö vaikuttaa adoptiolasten oppimiseen?

Tutkielmassa kiintymyssuhde-termiä pyritään hahmottamaan kahden kuuluisimman teoreetikon töitä tarkastellen. John Bowlby osoitti tutkimuksissaan, että kiintymyssuhteen muodostaminen on biologinen, primäärinen tarve ja sen eväämisellä on haitallisia seurauksia lapsen hyvinvoinnille. Mary Ainsworth taas jatkoi Bowlbyn mallista todeten, että ensisijaisen hoitajan kyvyllä vastata lapsen tarpeisiin on merkitystä sille, miten lapsi oppii luottamaan tähän ja vastaavasti myös muihin ihmisiin. Hän kehitti myös mallin, jonka mukaan lapset pystyttiin jaottelemaan kiintymyssuhdetyyppiensä mukaan turvallisesti kiintyneisiin sekä turvattomasti kiintyneisiin. Vaikka Ainsworthin ja Bowlbyn tutkimukset toimivat edelleen pohjana myös nykypäivän kiintymyssuhdetutkimukselle, on uudenaikaisempi tutkimus nostanut esille kiintymyssuhteen monimutkaisuuden ja siten todennut, että Ainsworthin ja Bowlbyn esittämät, suhteellisen yksinkertaiset mallit eivät vastaa koko totuutta kiintymyssuhteen luonteesta.

Tutkimuksessa tarkoituksena on valottaa niitä syitä, joiden takia adoptiolapset ovat kognitiivisesti ja sosiaalisesti jäljessä ikätovereitaan ja näin ollen myös heidän oppimisensa vaikeutuu. Deprivaatiosta, eli puutteellisista mahdollisuuksista muodostaa sosiaalisia kontakteja, juontava reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö on tällä hetkellä yksi tunnistetuimmista syistä näiden vaikeuksien takana. On ajateltu, että turvallisesti kiintyneen lapsen kognitiiviset ja sosiaaliset kyvyt voivat kehittyä tämän kiintymyssuhteen tarjoamien kokemusten ja mahdollisuuksien kautta, edesauttaen näin oppimisvalmiuksia. Adoptiolapsilta taas usein puuttuu tämä mahdollisuus johtuen heidän historiastaan erilaisissa laitosoissa, joissa sosiaaliset suhteet ovat usein puutteellisia. Näin ollen myös adoptiolasten oppimisvalmiudet kärsivät ja he tarvitsevat enemmän tukea adoption jälkeisessä kouluelämässä.

Avainsanat: kiintymyssuhde, adoptiolapsi, reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö, deprivatio, oppiminen

University of Oulu

Faculty of Education

Attachment and reactive attachment disorder and their effects on learning (Myllymäki Millariina)

Bachelor's thesis, 38 pages

March 2018

The goal of this thesis is to consider attachment and reactive attachment disorder in relation to internationally adopted children and their learning. This thesis starts by explaining the concept of attachment, using old and more recent sources to ensure a thorough picture of the matter. It then moves on to analyze reactive attachment disorder and how it can be seen in internationally adopted children. Finally, this thesis strives to uncover the link between reactive attachment disorder and learning while also discussing the possible ways a safe attachment can influence children's learning. There are three research questions in this thesis, which aim to help meet the goals set above: 1. How does attachment influence a child's wellbeing and therefore indirectly one's learning? 2. What is reactive attachment disorder and how does it show on adopted children? 3. How does reactive attachment disorder affect adopted children's learning?

In this thesis, the concept of attachment is explained with the help of two groundbreaking theorists. John Bowlby emphasized in his studies that attachment is a biological, primary need of a human being and depriving this need can have harmful effects to a child's wellbeing. Mary Ainsworth continued Bowlby's efforts by explaining that the abilities of a primary caregiver to answer to her child's needs influences the ways in which the child learns to trust the caregiver as well as other people. Ainsworth also developed a model that enables researchers to divide children into categories according to the type of their attachment. Although the studies of Ainsworth and Bowlby still work as a base for attachment research nowadays, recent studies have pointed out the complexity of attachment, suggesting that the rather simplistic models of the two do not fully present attachment as it is understood today.

This study aims to research why adopted children's social and cognitive skills are not as developed as the skills of their non-adopted peers, making it harder for them to learn as effectively as their peers. Reactive attachment disorder, that develops due to deprivation, in other words the lack of possibilities to form social contacts, is suggested to be one of the main reasons behind the phenomenon mentioned above. Children with safe attachment patterns are able to develop their social and cognitive skills due to this relationship whereas adopted children often lack the possibilities to form these kinds of relationships due to their institutionalized background. Therefore, the readiness of adopted children to learn suffers and they require more assistance after adoption when entering school life.

Keywords: attachment, adopted children, reactive attachment disorder, deprivation, learning

Sisältö

1	Johdanto	7
1.1	Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusmenetelmä ja -kysymykset	7
2	Kiintymyssuhdeteoria	3
2.1	Kiintymyssuhdetutkimuksen historia.....	3
2.2	Kiintymyssuhteen merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille.....	4
2.3	Kiintymyssuhde Bowlbyn mukaan	7
2.3.1	<i>Ensisijaisen hoitajan puute ja eroahdistus</i>	9
2.4	Kiintymyssuhde Ainsworthin mukaan.....	10
2.5	Vierastilannemenetelmä ja kiintymyssuhdetyytit	11
2.5.1	<i>Mary Main ja jäsentymätön kiintymyssuhde</i>	13
2.6	Kiintymyssuhteen kehittyminen	14
2.7	Kritiikki Ainsworthin ja Bowlbyn teoriaan	16
2.8	Muita näkökulmia kiintymyssuhteeseen	17
2.9	Yhteenveto kiintymyssuhteesta ja kiintymyssuhde tässä tutkimuksessa	17
3	Adoptiolasten hyvinvointi ja reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö	20
3.1	Adoptiolasten hyvinvointi.....	20
3.2	Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö ja sen ilmeneminen adoptiolapsilla	21
4	Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö, adoptiolapset ja oppiminen	23
4.1	Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö oppimistulosten selittäjänä	23
4.2	Muut tekijät adoptiolasten oppimisen takana.....	24
5	Yhteenveto ja pohdinta	26
6	Lähteet	30

1 Johdanto

Tämän kandidaatintutkielman aiheeksi valikoitui kansainvälisesti adoptoitujen lasten kiintymyssuhteen mahdolliset vaikutukset oppimiseen. Aineistoa kartoittaessa huomattiin, että siitä on kirjoitettu hyvin vähän suomeksi ja suurin osa tutkimuksista on keskittynyt mielenterveyden- ja käytöksen ongelmiin oppimisen sijasta. Samoin ilmeni, että Suomessa tehty tutkimus keskittyy lähinnä maan sisäisiin adoptioihin eikä niinkään kansainvälisiin. Kansainvälisesti tutkimusta adoptiolasten hyvinvoinnin eri aspekteista on tehty kohtalaisesti, mutta oppimiseen keskittynyt tutkimus on edelleen vähäistä.

Suomessa tehtiin vuonna 2016 73 kansainvälistä adoptiota ja adoptioiden määrä on laskussa (Suomen virallinen tilasto, 2016). Ottaen huomioon adoptiota odottavien lasten määrän, on luku hyvin pieni. Adoptio on monimutkainen prosessi, johon vaikuttavat lukuisat tekijät. Kuitenkin yleistä keskustelua tarkastellessa huomio kiinnittyy helposti negatiiviseen stigmaan, joka adoptioon usein liitetään. On kuitenkin tutkittu, että adoptio toimii suojaavana tekijänä lapselle, sillä adoptoidut lapset ovat muun muassa kognitiivisesti ja fyysisesti kehittyneempiä kuin laitosoiloihin jääneet ikätoverinsa (van Ijzendoorn & Juffer, 2006). Asiaan liittyviä riskitekijöitä ei luonnollisesti voida ohittaa, mutta keskustelun siirtäminen myös adoption positiivisiin puoliin olisi ajankohtaista.

Adoptiokeskustelua seurattaessa voidaan tulkita, että adoptio nähdään edelleen ikään kuin viimeisenä vaihtoehtona, jos biologinen tapa perustaa perhe ei onnistu. Adoptiovanhemmaksi pääseminen ei ole yksinkertainen prosessi, vaan pitkä ja kärsivällisyyttä vaativa matka, jossa ihmisen on kestettävä epätietoisuutta. On luonnollista, että adoptiolapselle halutaan alusta asti varmistaa turvallinen, tasainen ja kestävä koti, varsinkin kun lapsen tausta ennen adoptiota on voinut ollut haastava ja epävarma. On kuitenkin mielenkiintoista herätellä asiaan liittyviä arvoja ja normeja ja kysyä, miten määritellään hyvä vanhemmuus ja seuraavatko kriteerit ajan kehitystä, ottaen huomioon esimerkiksi samaa sukupuolta olevat pariskunnat ja heihin liittyvän lainsäädännön.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusmenetelmä ja -kysymykset

Tutkimuksessa pyritään käsittelemään kiintymyssuhteen vaikutuksia lapsen normaalille kehitykselle ja sitä, miten se mahdollisesti peilautuu oppimiseen. Erityishuomiota on

kiinnitetty kansainvälisesti adoptoituihin lapsiin, sillä heillä on usein taustalla kiintymyssuhteen muodostumisen vaikeuksia tai sen kehittymisen häiriöitä johtuen muun muassa instituutiotauasta ja turvallisen aikuisen puuttumisesta. Tutkielmassa pyritään kirjallisuuden avulla huomioimaan sitä, miten nämä kiintymyssuhteen vaikeudet heijastuvat lapsen kognitiivisiin, sosiaalisiin ja psyykkisiin valmiuksiin ja yhä edelleen näiden valmiuksien merkitystä oppimiselle ja oppimisvaikeuksiin. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on käsitellä adoptiolasten kiintymyssuhdehistoriaa ja tuoda esiin ne tekijät, joista yhteisön olisi hyvä olla tietoinen adoptiolapsen saapuessa, jotta adoptioprosessi olisi sujuva ja oppimisen vaikeuksiin osattaisiin vastata tarvittavalla tavalla, samalla ymmärtäen niiden mahdolliset syyt. Tulevana opettajana koen, että tietoisuuden jakaminen ja adoptiolapsiin liittyvän stigman vähentäminen olisi tarpeellista, mutta ennen kaikkea kiintymyssuhteen merkityksen korostaminen myös opettajan työssä on tärkeää, jotta ymmärrys lapsen tarpeista ja turvallisen aikuisen merkityksestä olisi yhteisölle selvä.

Pyrkimyksenä on selvittää, miksi niin moni adoptiolapsi on yllidustettuna erityisopetuspalveluissa ja miten nämä vaikeudet liittyvät kiintymyssuhteeseen. Huomio on suunnattu eritoten deprivatioon, eli tarpeellisten sosiaalisten suhteiden puuttumisen seurauksena kehittyneeseen reaktiiviseen kiintymyssuhdehäiriöön, joka on yleinen instituutiotauksilla lapsilla, joihin adoptiolapsetkin usein kuuluvat ja selvittää sen vaikutuksia adoptiolasten oppimiselle. Oletuksena on, että niin kiintymyssuhde kuin reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriökään eivät suoranaisesti ole yhteydessä oppimiseen, vaan vaikuttavat siihen epäsuorasti lukuisten eri tekijöiden kautta.

Tässä tutkielmassa sanalla adoptiolapsi tarkoitetaan kansainvälisesti adoptoitua lasta, joka määritellään tulevissa osioissa. Aiemman tutkimuksen vähäisyyden vuoksi työssä keskitytään yleisesti lapsiin, sillä tarkan ikäjakauman valitseminen olisi suppeuttanut lähdekirjallisuutta merkittävästi ja tehnyt kattavan kuvauksen saamisen hyvin vaikeaksi. Samoista syistä tutkimus keskittyy myös adoptiolapsiin yleisesti valikoimatta heitä sen tarkemmin kotimaan kuin adoptiomaankaan perusteella. Adoptiota määritellessä on keskitytty siihen, miten järjestelmä toimii Suomessa, sillä kaikkien maiden subjektiivisiin metodeihin keskittyminen ei olisi ollut mielekästä, ottaen huomioon sen, ettei itse järjestelmän yksilöllisillä eroilla ole merkittävää tekemistä tämän työn kanssa. Mainitsemalla lyhyesti Suomen järjestelmän pyritään lukijalle takaamaan kuva siitä, millainen adoptioprosessi on ja miten se toimii Suomessa, jotta lukija saisi konkreettista ymmärrystä organisaatiosta, johon kuuluviin henkilöihin

tämä tutkimus keskittyy.

Tämän tutkimuksen menetelmänä on kirjallisuuskatsaus. Baumeister (2013, s. 119–120) toteaa, että kirjallisuuskatsaus pyrkii tutkimaan ja analysoimaan useita eri lähteitä käsillä olevasta aiheesta ja muodostamaan niiden pohjalta jonkin loppupäätelmän aiheesta. Tämä kandidaatintyö on kirjallisuuskatsauksena kvalitatiivinen, kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Salmisen (2011, s. 6) mukaan kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistot ovat suhteellisen laajoja eikä tiukkarajaisia sääntöjä ole, mutta käsillä olevasta aiheesta pystytään silti antamaan monipuolinen ja tarpeeksi yksityiskohtainen kuvaus. Tarkoituksena on tarjota jo tehdystä tutkimuksesta ajankohtainen ja kattava kuvaus (Salminen, 2011, s. 6). Tämä tyyli sopii parhaiten tähän kandidaatintyöhön sen yksinkertaisuuden vuoksi, joka mahdollistaa kandin toteutuksen sille varatussa lyhyessä ajassa, mutta tekee silti mahdolliseksi käydä läpi suhteellisen kattavan määrän ainestoa. Työhön valikoituneet aineistot pyrkivät käsittelemään kattavasti kiintymyssuhdetutkimuksen perusteita, seuraillen Bowlbyn ja Ainsworthin jalanjalkia, sillä heidän työnsä toimii yhä edelleen pohjana nykyaikaiselle kiintymyssuhdetutkimukselle. Mukaan on kuitenkin otettu myös joitakin nykyaikaisempia tutkimuksia, sillä ne tuovat tarvittavaa vastapainoa ja monipuolisuutta kiintymyssuhteen käsittelyyn. Adoptiolasten hyvinvointia, oppimista ja reaktiivista kiintymyssuhdehäiriötä on pyritty tarkastelemaan sekä vanhempien että ajankohtaisempien kansainvälisten artikkelien avulla, jotka valottavat ilmiötä eri näkökulmista.

Tässä tutkielmassa pyritään kirjallisuuskatsauksen avulla vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen yleiseen hyvinvointiin ja sitä kautta epäsuorasti oppimiseen?
2. Mikä on reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö ja miten se ilmenee adoptiolapsilla?
3. Miten reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö vaikuttaa adoptiolasten oppimiseen?

2 Kiintymyssuhdeteoria

2.1 Kiintymyssuhdetutkimuksen historia

Harry Harlow oli yksi ensimmäisistä tutkijoista, joka nosti esille rakkauden ja kiintymyksen merkityksen ihmisen kehitykselle, kyseenalaistaen näin vallalla olleet oppimis- ja psykoanalyttiset selitykset (Kobak, 2012, s.10). Harlow (1958) kritisoi psykologien ja sosiologien suosimaa näkökulmaa, jonka mukaan äiti – lapsi- suhde perustui primitiivisten tarpeiden täyttämiseksi, kuten nälälle ja kivulle. Yleisen mielipiteen mukaan äidin ja lapsen välinen suhde oli toissijainen, luonnollinen seuraus tarpeiden täyttämisestä. Harlow taas näki tämän suhteen itsenäisenä, läpi elämän jatkuvana tekijänä, riippumattomana lapsen alkukantaisista tarpeista, kuten nälästä, joiden assosiointi äitiin lapsen kasvaessa lopulta vähenee tämän itsenäisen toimijuuden kehittyessä (Harlow, 1958).

Harlown apinakoeket loivat uusia näkökulmia varhaisten sosiaalisten kokemusten merkityksestä persoonallisuuden kehitykselle (Kobak, 2012, s.10). Harlow ja Zimmerman (1959) loivat koeasetelman, jossa apinapoikaset asuivat häkkiolosuhteissa rakennettujen sijaisäitien kanssa. Tämän yhdessäolon ajan poikasia testattiin lukuisilla eri tavoilla, jotta sijaisäidin ja poikasen kiintymyksen kehitystä voitiin mitata. Kokeiden yksi merkittävimmistä tuloksista oli se, että poikaset kiintyivät enemmän pehmeistä kankaista rakennettuun sijaisäitiin, joka tarjosi lohtua, kuin rautalangasta tehtyyn äitiin, joka tarjosi ruokaa. Näin tutkijat osoittivat, että läheisyys näytteli tärkeämpää roolia poikasille kuin ruokkiminen. Myös pelkotilanteissa poikaset käyttivät kankaista tehtyä sijaisäitiä turvallisena perustana (*eng. secure base*), jolta ne saivat turvaa ja jonka avulla ne uskalsivat tutkia uusia ärsykeitä (Harlow & Zimmerman, 1959).

Todistettuaan äiti – lapsi- suhteen merkityksellisyyden, Harlow siirtyi tutkimaan varhaisen sosiaalisen deprivaaation merkitystä sopeutumiseksi altistamalla koeapinat eriasteiselle sosiaaliselle eristämiseksi ja tarkkailemalla sen vaikutusta niiden käytökseen (Kobak, 2012, s.10). Kobak (2012, s.10 – 14) tiivistää Harlown tutkimustulokset toteamalla, että varhaisella sosiaalisella eristämällä oli vaikutusta muun muassa normaaliin seksuaaliseen käyttäytymiseen, sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä yleiseen hyvinvointiin. Eristetyillä apinoilla esiintyi pakonomaista käyttäytymistä, lamaantumista ja pelkotiloja. Tutkimuksissaan Harlow huomasi myös, että äidistä eristämisen seurauksia ei voitu korjata täysin alistamalla

apinat ikätovereidensa seuralle, vaan sillä oli pysyviä vaikutuksia. Harlow nosti esille tutkimuksissaan myös iän merkityksen: ensimmäisillä kuudella kuukaudella eristyksissä, joka vastaa 2-3 vuoden ikää ihmislapsilla, oli peruuttamattomia vaikutuksia apinoiden hyvinvoinnille. Harlow osoitti, että myös ihmisillä hoitajan ja lapsen välisellä suhteella oli merkitystä sille, miten ja millaisia läheisiä suhteita lapsi myöhemmin muodostaa (Kobak, 2012, s.10 – 14).

Kobak (2012, s. 15) tiivistää Harlow'n tutkimuksen merkityksen sekä kiintymyssuhde tutkimuksen historian kertoessaan, että Bowlby muotoili Harlow'n tutkimustyön pohjalta oman urauurtavan, joskin melko ristiriitaisen vastaanoton saaneen teoriansa, jossa hän painotti hallintajärjestelmien merkitystä, jotka aktivoituivat ympäristön vihjeiden avulla. Nämä hallintajärjestelmät rakentuivat erilaisista käyttäytymisjärjestelmistä, jotka nekin vastasivat kontekstuaalisiin ärsykkeisiin. Bowlbyn teoria hallintajärjestelmistä taas innoitti Ainsworthin lapsiin keskittyviä tutkimuksia, jotka lopulta kehittyivät vierastilannemenetelmän keksimiseen, joka puolestaan toimi viitekehyksenä arvioitaessa lapsen kiintymyssuhdetta ensisijaiseen hoitajaansa (Kobak, 2012, s. 15). Harlow'n tutkimusten voidaan siis ajatella osaltaan aloittaneen uudenlaisen tutkimussuuntauksen kiintymyssuhteeseen liittyen.

Kiintymyssuhde, kuten sen ymmärrämme nykypäivänä, on ollut lukuisten eri tutkijoiden tutkimusten tulos. On kuitenkin henkilöitä, jotka kiintymyssuhteeseen liittyen ovat luoneet pohjan sille, että kiintymyssuhde terminä ylipäätään sai osakseen sen huomion, jonka ilmiön perinpohjainen tutkiminen vaatii. Kiintymyssuhteen määrittely antamatta erityishuomiota näiden ihmisten näkökulmille ja sille miten ne vaikuttavat yhä edelleen käsitykseen kiintymyssuhteesta, takaisi konseptin vajavaisen ymmärryksen ja siksi tässä tutkielmassa on termin määrittelyssä luotettu sekä John Bowlbyn että Mary Ainsworthin havaintoihin. Jotta työn tarjoama näkökulma kiintymyssuhteesta ei rajoittuisi liikaa ainoastaan menneeseen, termin alle on pyritty liittämään myös muita, nykyaikaisempia näkemyksiä siitä. On kuitenkin todettava, että Bowlbyn ja Ainsworthin näkökulmat toimivat edelleen pohjana lukuisille kiintymyssuhdetutkimuksille.

2.2 Kiintymyssuhteen merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille

Lapsen kiintymyssuhteen kehittymiseen ja sen merkitykseen lapsen hyvinvoinnille ja käytökselle liittyy lukuisia teorioita, joista kuuluisimpiin kuuluvat Mary Ainsworthin ja John

Bowlbyn teorit. Hyvinvoinnilla tässä yhteydessä tarkoitetaan lapsen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista tyytyväisyyttä ja hyvää oloa. On tutkittu, että lapsen ensisijaisen hoitajan vastatessa nopeasti tämän tarpeisiin, lapsi oppii avun ja hoidon olevan saatavilla hänen sitä tarvitessaan, joka johtaa turvalliseen kiintymyssuhteeseen (Sroufe, 1997). Geddesin (2017) mukaan Sroufe on todennut, että tämä lapsen ja huoltajan välinen suhde vaikuttaa myös lapsen myöhempiin sosiaalisiin suhteisiin ja hänen vuorovaikutustapoihinsa ympäristön kanssa. Jos tämä kiintymys evätään lapselta syystä tai toisesta, on sillä vaikutus lapsen sosiaaliseen, emotionaaliseen ja psykologiseen terveyteen, vaikuttaen negatiivisesti lapsen hyvinvointiin mahdollisesti pysyvästi (Bowlby, 1952). Kiintymyssuhdetyypit käsitellään tarkemmin niille omistetussa osiossa, mutta mainittakoon ne lyhyesti nyt ymmärryksen takaamiseksi.

Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi oppii luottamaan ihmisiin, uskoen että muut vastaavat hänen tarpeisiinsa, luottaen näin itseensä ja omaan arvoonsa (Sroufe, 1997). Turvallisen kiintymyssuhteen on todettu myös vaikuttavan lapsen kognitiiviseen ja sosiaaliseen kyvykkyyteen, sillä luottaessa siihen, että hoitaja on saatavilla ja antaa apua tarvittaessa, lapsi uskaltaa tutkia rohkeasti ympäristöönsä, kehittäen näin kykyjään (Fonagy, 2001, s. 9). Matas, Arend ja Sroufe (1978) jatkavat tästä luottamuksesta todeten, että oletuksena on, että turvallisen kiintymyssuhteen luonut lapsi kehittyy autonomiseksi ja tehokkaasti toimivaksi yksilöksi, sillä aikaisen sopeutumisen on todettu toimivan pohjana myös myöhemmälle sopeutumiselle. Matasin ja kollegoiden toteuttama tutkimus puolsi tätä väitettä. Puoli vuotta aiemmin turvallisesti kiintyneiksi määritellyt lapset olivat leikki-tilanteissa yhteistyökykyisempiä, positiivisempia sekä sinnikkäämpiä eivätkä turhautuneet yhtä helposti kuin turvattomasti kiintyneet ikätoverinsa. Tutkijoiden mukaan tämä oli todiste siitä, että turvallinen kiintymyssuhde edesauttoi lasten adaptiivista sosiaalista kehitystä (Matas ym., 1978).

Tämä adaptiivisuus ja uskallus tutkia ympäristöä heijastuvat myöhemmin myös oppimiseen koulukontekstissa ja niiden puute mahdollisiin vaikeuksiin koulu-elämässä (Geddes, 2005). Damon (1983, s. 46) toteaa, että Mainin (1973; 1978) mukaan lapsen kiintymyssuhteen laadulla on yhteys tämän kognitiiviseen kehitykseen ensimmäisten elinvuosien aikana. Samaan lopputulokseen ovat tulleet myös Tizard ja Rees (1974), jotka toteavat, että riittävä virikkeillä ja aikuisten saatavuudella on yhteys lapsen kognitiivisten kykyjen kehittymiseen. Vandell kollegoineen (2010) tukee edelleen tätä päätelmää, todeten että lapsen varhainen huolenpito on yhteydessä suotuisaan kognitiiviseen, kielelliseen ja akateemiseen kehitykseen.

Watersin, Wippmanin ja Sroufen (1979) tutkimukset taas osoittivat, että turvallisesti kiintyneet lapset sopeutuivat myös paremmin ikätoveriensa seuraan ja olivat suositumpia kuin turvattomasti kiintyneet lapset. Verratessa turvattomasti kiintyneisiin, turvallisesti kiintyneet lapset olivat empaattisempia muita lapsia kohtaan, heidän seuraansa hakeuduttiin useammin ja he suhtautuivat uteliaammin ympäristöönsä (Waters ym., 1979). Turvallisesti kiintyneiden lasten on huomattu myös sietävän stressiä paremmin kuin muilla tavoin kiintyneiden lasten, suhtautuvan emotionaalisiin tilanteisiin tasapainoisemmin ja heidän psykologinen hyvinvointinsa rakentuu eri tavoin, muun muassa arvostamalla läheisiä ihmissuhteita (Karreman & Vingerhoets, 2012). Oldfield, Humphrey ja Hebron (2016) toteavat, että lapsen kiintymyssuhteella hoitajaansa ja myöhemmin myös ikätovereihinsa sekä lapsen kokemuksella siitä, että koulussa välitetään hänestä yksilönä, on vaikutusta myös aikuisiän mielenterveyteen. Tämä puoltaa osaltaan kiintymyssuhteen pitkäaikaisvaikutuksia.

Zeanahin (2000) mukaan kiintymyssuhde voi olla myös turvaton. Turvaton kiintymyssuhde on jaettu kolmeen alatyyppeihin: välttelevään, ristiriitaiseen ja jäsentymättömään. Lapset, joilla on joku edellä mainituista turvattomista kiintymyssuhteista ovat todennäköisemmin alttiita erilaisille haitallisille psyykkisille, fyysisille, sosiaalisille ja emotionaalisille oireille (Zeanah, 2000), kuten jo mainittu yllä. Turvattomasti kiintyneiden lasten käytöseroja on tutkittu lukuisissa eri tutkimuksissa (Bowlby, 1952). Ristiriitaista tietoa on kuitenkin tarjolla siitä, ovatko turvattoman kiintymyssuhteen vaikutukset pysyviä vai voidaanko niitä hoitaa.

Näiden näkökulmien valossa voidaan olettaa, että varhaisella kiintymyssuhteen laadulla on merkittäviä vaikutuksia lapsen normaaliin kehitykseen. Vaikka kiintymyssuhde ei näiden todisteiden valossa vaikuta suoranaisesti oppimiseen, voidaan sen ajatella toimivan erinäisten tekijöiden kautta, joilla puolestaan on tekemistä sen kanssa, miten lapsen oppimisvalmiudet kehittyvät. On siis todennäköistä, että lapsi, joka turvallisen kiintymyssuhteensa ansiosta tuntee itsensä arvokkaaksi ja tärkeäksi ja jonka luottamus muiden ihmisten vastaanottavuuteen on hyvä, johtuen oman ensisijaisen hoitajansa tarjoamasta, opitusta mallista, kykenee näin ollen muodostamaan myös tasapainoisia suhteita muihin ihmisiin. Näistä taidoista taas voisi ajatella olevan hyötyä koulumaailmassa, jossa lapsen on nopeasti sopeuduttava muuttuviin sosiaalisiin tilanteisiin. Samoin jos lapsi on kyennyt käyttämään hoitajaansa turvallisena perustana, ovat hänen kognitiiviset kykynsä päässeet kehittymään rauhassa, sillä lapsen on ollut turvallista tutkia ympäristöään ja oppia sitä kautta enemmän sekä siitä että omasta toimijuudestaan. Turvallisen kiintymyssuhteen kautta muodostettu itsearvostus voisi myös toimia suojana mielenterveyden ongelmia vastaan, mahdollistaen

edelleen tasapainoisemman oppimispolun. Vaikka kiintymyssuhde on luonnollisesti vain yksi aspekti tarkastellessa lapsen kehitystä, voidaan sen todeta näyttelevän suurta roolia lapsen myöhemmän sopeutumisen kannalta. Nämä vaikutukset tulevat selvemmin esille lapsilla, joilla kiintymyssuhdetta ei syystä tai toisesta ole päässyt muodostumaan lainkaan eriaisteisen deprivaaation seurauksena.

2.3 Kiintymyssuhde Bowlbyn mukaan

John Bowlby nosti tutkimuksissaan esille eritoten kiintymyssuhteen biologisen merkityksen (Fonagy, 2001, s. 6; Bowlby, 1982, 1969). Bowlby (1982) oli samaa mieltä Harlow'n (1958) kanssa kritisoidessaan äiti- lapsi suhteen asettamista sekundaariseksi tarpeeksi, ja oraalisten vaatimusten, kuten ruokinnan, ylittävän tämän suhteen merkityksen. Hänen mukaansa kiintymyssuhde äitiin palveli biologista tarvetta suojella lasta vaaroilta ja oli täten fundamentaalinen osa ihmisen käyttäytymistä. Tämän lisäksi äiti- lapsi suhde oli irrallinen ruoan ja lisääntymisen tarpeista ja sillä oli täten omat motiivinsa, jotka johdattivat sen muotoutumista (Bowlby, 1982). Bowlbyn (1951) mukaan lapsen mielenterveydelle tärkeintä on lämmin ja läheinen suhde äitihahmoon (*eng. mother figure*), suhde, jonka molemmat kokevat tyydyttäväksi. Bowlby (1973, s. 3) jatkaa käyttämästään termistä ”äitihahmo” korostamalla, että termi tarkoittaa yleisesti ketä tahansa, joka ensisijaisesti huolehtii lapsesta ja johon lapsi muodostaa kiintymyssuhteen.

Bowlby totesi, että lapsen ja hoitajan välinen suhde edesauttaa negatiivisten tunteiden, kuten levottomuuden ja syyllisyyden vähäistä tai vastaavasti hallittua esiintymistä lapsessa (Bowlby, 1951). Palombo, Bendiczen ja Koch (2009, s. 294) erittelevät Bowlbyn näkökulmaa lisää todeten, että hänen mukaansa aikaiset kiintymyskokemukset ja -käyttäytymiset ennustavat sitä, miten kiintymykseen liittyvät käyttäytymisjärjestelmät toimivat ihmisen loppuelämän ajan. Bowlby ei uskonut, että kehitys tapahtuu vaiheittain, vaan hänen mukaansa kiintymysmallit muodostuvat ja niitä voidaan muokata kokemusten kautta, samoin hän uskoi niiden säilyvän koko ihmiselämän ajan (Palombo, Bendiczen & Koch, 2009, s. 294).

Kiintymyssuhdeteoriallaan Bowlby (1982) pyrki selittämään sekä kiintymyskäyttäytymistä että pysyvää kiintymystä, jonka lapset muodostavat tiettyyn henkilöön. Biologisen näkökulmansa hän toi jälleen esille toteamalla, että teorian keskiössä on ihmisen käyttäytymisjärjestelmä, jonka tavoitteena on ylläpitää homeostaasi eli tasapaino, kuten tarvittava verenpaine tai ruumiinlämpö (Bowlby, 1982). Tämän käyttäytymisjärjestelmän

takana on niin sanottu hallintajärjestelmä (*eng. control system*), joka ympäristön vihjeiden avulla säätelee ihmisen toimintaa (Kobak, 2012, s. 15). Bowlbyn mukaan tämä hallintajärjestelmä mahdollistaa ihmisen joustavan toiminnan, sillä se pyrkii aina tiettyä määränpäättä kohti, tässä tapauksessa läheiseen kontaktiin ensisijaisen huoltajan kanssa. Lopputuloksesta riippuen järjestelmä vastaanottaa palautetta yrityksestään ympäristöltä, kuten hoitajalta, joko muuttaakseen toimintatapojaan tai pitääkseen ne ennallaan (Damon, 1983, s. 31).

Osa tätä käyttäytymisjärjestelmää on kiintymyskäyttäytyminen (*eng. attachment behavior*), joka Bowlbyn (1982) mukaan sisältää käytöksen, jolla henkilö pyrkii säilyttämään jo saavutetun läheisyyden tai muodostamaan sen uudelleen toisen henkilön kanssa, joka on tunnustettu selkeästi kyvykkäämmäksi selviytyä elämästä. Kaikista ilmeisintä tämä käytös on hädän hetkellä, kun lapsi on peloissaan tai sairas (Bowlby, 1982). Palombo, Bendiczen ja Koch (2009, s. 296) toteavat, että Bowlby näki kiintymyskäyttäytymisen rakentuvan useista, vaistonvaraisista reaktioista, jotka ovat aluksi suhteellisen riippumattomia toisistaan. Näiden reaktioiden tarkoitus on sitoa lapsi ensisijaiseen hoitajaan, ja ne kehittyvät eri tahtiin lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana (Palombo ym. 2009, s. 296). Vaikka normaalitilanteissa kiintymyskäyttäytymistä voi olla hankalampi observoida, tieto siitä, että lapsella on tietty ihminen, joka on saatavilla ja valmiina vastaamaan hänen tarpeisiinsa, tuottaa vahvan turvallisuuden tunteen (Bowlby, 1982). Erotellakseen kiintymyskäyttäytymisen ja kiintymyssuhteen, Bowlby (1982) korostaa, että kiintymyksellä hän tarkoittaa lapsen tapaa hakea läheisyyttä ja turvaa tietyltä ihmiseltä eritoten tietynlaisissa tilanteissa, kuten ollessaan peloissaan, ja tämä taipumus kääntyä tietyn ihmisen puoleen on pysyvää ja tilanteesta riippumatonta. Kiintymyskäyttäytymisellä hän kuitenkin tarkoittaa kaikkia niitä keinoja, joilla lapsi pyrkii saamaan kontaktin tähän eriteltyyn ihmiseen (Bowlby, 1982).

Palombo kollegoineen (2009, s. 294) toteaa, että Bowlby yritti työssään sovittaa kiintymyssuhteeseen liittyvät konseptinsa objektisuhdeteoriaan esittäen, että lapselle kehitty sisäisiä toimintamalleja (*eng. Internal Working Models, IWM*), joilla hän rakentaa ymmärrystään kaikista ulkoisen maailman aspekteista, samoin kuin omasta sisäisestä miljööstään. Nämä mallit rakentuvat yhteistyössä kielen kanssa hierarkkiseksi järjestelmäksi, joka määrittelee käyttäytymisjärjestelmän toimintaa. Sisäiset toimintamallit ovat Bowlbyn mukaan monimutkaisia rakennelmia, jotka muovautuvat kokemusten myötä (Palombo ym., 2009, s. 294).

2.3.1 Ensisijaisen hoitajan puute ja eroahdistus

Kuten mainittu yllä, Bowlby uskoi, että kiintymyssuhde ensisijaiseen hoitajaan oli ensiarvoisen tärkeää lapsen hyvinvoinnille. Bowlby (1951) oli kuitenkin myös kiinnostunut lapsista, joilla ei ollut tätä suhdetta, viitaten ensisijaisen hoitajan puutteeseen (*eng. maternal deprivation*). Bowlbyn mukaan tämä hoitajan puute saattoi olla osittaista tai vastaavasti lapsella ei ollut hoitajaa lainkaan. Lapset, joilla Bowlby määritteli olevan osittaisen deprivaaation, oli kotonaan huoltaja, joka syystä tai toisesta ei kyennyt antamaan lapselleen tarvittavaa huolenpitoa ja läheisyyttä. Lapsi saatettiin myös siirtää sijaishuoltajalle tai sellaisen ihmisen huomaan, jonka hän tunsu ennalta, jolloin deprivaaation seuraukset pystyttiin usein minimoimaan. Täysi deprivatio taas ilmeni Bowlbyn mukaan laitostuneilla lapsilla, joilla ei pahimmassa tapauksessa ollut ketään, kehen muodostaa turvallinen kiintymyssuhde (Bowlby, 1951).

Tutkiessaan äidin ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta ja deprivaaation vaikutuksia, Bowlby kiinnitti huomiota tämän pitkittyneen eron vaikutuksista lapseen (Kobak, 2012, s. 15 – 16). Fonagy (2001, s. 7) toteaa Bowlbyn huomanneen, että lapsen ollessa erossa äidistään, johtuen esimerkiksi pitkittyneestä sairaalajaksosta, lapsen käytös näytti noudattavan tiettyä kaavaa. Nämä reaktiot Bowlby kokosi viitekehyksen alle, jonka hän nimesi reaktioiksi eroon (*eng. reactions to separation*). Vaiheita oli kolme: protestointi (*eng. protest*), epätoivo (*eng. despair*) sekä irtautuminen (*eng. detachment*) (Fonagy, 2001, s. 7). Bowlbyn (1973, s. 3 – 24) mukaan protestointivaiheessa, jolla hän viittasi eroahdistukseen, lapsi aistii eron mahdollisuuden, ja saattaa itkeä, olla vihainen, pyrkiä pakenemaan tai etsimään vanhempaa. Protestivaihe kestää noin viikon ja oireet voimistuvat yöllä. Seuraavassa vaiheessa, epätoivossa, fyysinen aktiivisuus vähenee, lapsi on vetäytyvä ja itkee ajoittain sekä saattaa käyttäytyä vihamielisesti tovereitaan tai lempilelujaan kohti. Tässä vaiheessa Bowlby ajatteli lapsen surevan menetettyä hoitajaa. Kolmas vaihe on nimeltään irtautuminen. Tässä vaiheessa lapsi palautuu näennäisesti eroa seuranneeseen tilaan, mutta hoitajan palatessa käyttäytyy tätä kohtaan epänormaalisti (Bowlby, 1973, s. 3 – 42).

Bowlby (1982) jatkaa selostustaan irtautumisesta toteamalla, että hoitajan tullessa takaisin lapsen luokse pitkittyneen eron jälkeen lapsi saattaa kääntää tälle selkensä tai käyttäytyä muuten kuin ei tunnista tätä. Muutaman tunnin tai päivän jälkeen lapsi muuttuu erityisen riippuvaiseksi, levottomaksi, jos äiti uhkaa jälleen kadota ja vihaiseksi, jos näin tapahtuu. Bowlby toteaa, että tässä irtautumisen vaiheessa lapsi ei osoita lainkaan

kiintymiskäyttäytymistä, johtuen defensseistä, joilla lapsi suojelee itseään. Kiintymiskäyttäytyminen ja siihen liittyvät tunteet ovat lamaantuneet hetkellisesti näiden defenssien takia eivätkä näin ollen pysty aktivoitumaan ympäristön signaalien avulla. Muodostettu kiintymyssuhde hoitajaan ei kuitenkaan katoa, ainoastaan kiintymiskäyttäytyminen on hetkellisesti poikkeavaa (Bowlby, 1982). Lapsi siis ahdistuu ensin erosta hoitajaansa ja tuo tämän esille protestoimalla, suree hoitajansa menetystä ja päätyy lopulta irtautumaan ja suojelemaan itseään vastaavilta kokemuksilta (Bowlby, 1960).

Bowlbyn (1951; 1960) mukaan deprivaaation seuraukset ovat tuhoisimmillaan, jos se ajoittuu lapsen ensimmäiselle ikävuodelle, eritoten 3 – 6 kuukauden ikäisenä, mutta ensisijaisen hoitajan menetyksellä ennen neljättäkin ikävuotta voi olla epäsuotuisia seurauksia lapsen persoonallisuuden kehitykselle. Bowlby esitti, että deprivatiolla voi olla vaikutuksia joko eron aikana, heti eron jälkeen, kun lapsi ja hoitaja tapaavat jälleen tai vastaavasti myös pysyviä seurauksia. Hänen mukaansa useat suorat tutkimukset deprivatioon liittyen osoittavat, että pitkittynyt ero ensisijaisesta hoitajasta vaikuttaa lapseen ja tämän tulevaisuuteen. Tutkimustulokset tukevat myös mielipidettä siitä, että puutteellinen suhde ensisijaiseen hoitajaan voi jättää lapsen psyykkisesti, fyysisesti tai älyllisesti jälkeen normaalista kehityskulusta, vaikka selvää ei olekaan, ovatko nämä vaikutukset pysyviä. Bowlby korostikin, että deprivaaation vaikutuksia pystytään korjaamaan, jos hoitoa tarjotaan ajoissa (Bowlby, 1951).

2.4 Kiintymyssuhde Ainsworthin mukaan

Mary Ainsworth oli kiinnostunut lapsen tarpeesta kokea olevansa turvassa, ja tämä aihe johdatti hänet lopulta kiintymyssuhdetutkimuksen pariin. (Palombo ym., 2009, s. 303). Kiintymyssuhdeteoriassaan Ainsworth ja hänen kollegansa korostivat ensisijaisen hoitajan kykyä toimia lapselle turvapesänä (*eng. secure base*), jolloin lapsi voi luottaa hoitajansa saatavuuteen ja turvaan ja uskaltautuu näin tutkimaan rohkeasti ympäristöään harhautumatta kuitenkaan liian kauas hoitajastaan (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978, s. 22). Fonagy (2001, s. 11) korostaa Ainsworthin kritisoineen ajatusta siitä, että lapsen eroahdistus, jota Bowlbykin korosti tutkimuksissaan, olisi luotettava kriteeri mitattaessa lapsen kiintymyssuhdetta hoitajaansa. Ainsworth ja hänen kollegansa (1978, s. 21, s. 95, s. 299 – 304) osoittivat vierastilannemenetelmällään (eritelty seuraavassa osiossa), että lapsen reaktio tämän erotessa hoitajastaan ei johtunut vain erosta, vaan pääpaino oli lapsen tulkinnassa

liittyen hoitajansa odotettuun käyttäytymiseen. Vierastilannekokeissaan Ainsworth tutkimusryhmineen huomasi, että lapsen ahdistus ja lopulta helpotus, kun hoitaja palaa lapsen luokse ei johtunutkaan hoitajan poissaolosta, vaan hänen poikkeavasta, näennäisen mielivaltaisesta käytöksestään, johon lapsi ei ollut totunut. Ainsworth ja hänen työtoverinsa todistivat tutkimuksillaan, että lapsi, joka on oppinut, että hoitaja on jatkuvasti saatavilla vaikei olisikaan näkyvissä, ei ahdistu pienestä erosta, kun taas lapsi, jonka kokemukset hoitajan kanssa ovat olleet päinvastaiset, kokee eron hankalaksi. Näin ollen lapsen kokemus hoitajansa saatavuudesta näytteli ensisijaista roolia kiintymyssuhteen laadun muodostumisessa (Ainsworth ym., 1978, s. 21, s. 95, s. 299 – 304).

Ainsworthin näkökulmassa kiintymyssuhteeseen liittyen korostui siis hoitajan sensitiivisyys lastaan kohti ja lapsen ja hoitajan välinen vuorovaikutus ja sen laatu (Palombo ym., 2009, s. 304) Tutkimuksissaan Ainsworth ja kollegat loivat myös hoitajan sensitiivisyyttä erittelevät kategoriat (Ainsworth ym., 1978, s. 137 – 153). Ainsworthin ja hänen tutkimusryhmänsä toivat uusia näkökulmia kiintymyssuhdeteorian alle ja auttoivat ymmärtämään hoitajan huolenpidossa esiintyvien luonnollisten erojen vaikutuksia lapseen ja hoitajan ja lapsen väliseen kiintymyssuhteen laatuun (Kobak, 2012, s. 18). Palombo kollegoineen (2009, s. 304) toteaa, että eritoten Ainsworthin kehittelemällä vierastilannemenetelmällä on ollut merkittävä vaikutus kiintymyssuhdetutkimuksen empiiriseen puoleen, luoden standardoituja työkaluja, joilla tutkia hoitajan ja lapsen kiintymyssuhteen laatua yhä edelleen. Vierastilannemenetelmää on käytetty monipuolisesti eri psykologian alojen tutkimuksissa ja se on edesauttanut uusien tutkimustulosten vertailua (Palombo ym., 2009, s. 304).

2.5 Vierastilannemenetelmä ja kiintymyssuhdetyytit

Tässä osiossa tarkastellaan kiintymyssuhdetyyppisiä, kuten ne on määritellyt Mary Ainsworth (1978) käyttäen kiintymyssuhdetutkimuksen empiiriseksi pohjaksi kehittynyttä vierastilannemenetelmäänsä (*eng. Strange Situation*). Ainsworthin ja kollegoiden (1978) toteuttamaan vierastilanne- tutkimukseen osallistui 106 noin 1-vuotiasta lasta, joiden kaikkien sosioekonominen asema oli suhteellisen samanlainen, jotka kaikki olivat valkoisia ja lisäksi asuivat Baltimoren alueella. Osallistujat jaettiin neljään eri ryhmään, joita tarkasteltiin neljässä osiossa (Ainsworth ym. 1978).

Ainsworthin työryhmineen (1978) kehittämässä vierastilannemenetelmässä lapsi altistettiin yhdeksälle eri tilanteelle alkaen vähiten kuormittavasta ja liikkuen vaativampia kohti. Näihin

tapahtumiin kuului muun muassa lapsen ja ensisijaisen hoitajan leikkutilanne vieraassa ympäristössä, vieraan ihmisen sijoittaminen samaan tilaan ja äidin poistuminen tilasta palatakseen taas muutaman minuutin päästä takaisin lapsen luo. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota siihen, miten lapsi reagoi hoitajan poissaoloon ja vastaavasti tämän paluuseen (Ainsworth ym. 1978).

Tutkimuksensa pohjalta Ainsworth tutkimusryhmineen (1978) jakoi lapset kahteen pääluokkaan: turvallisesti kiintyneisiin ja turvattomasti kiintyneisiin. Turvattomasti kiintyneet jaettiin edelleen kahteen alaryhmään: vältteleviin ja ristiriitaisiin. 66 prosenttia lapsista määriteltiin turvallisesti kiintyneiksi, 22 prosenttia välttelevästi kiintyneiksi ja 12 prosenttia ristiriitaisesti kiintyneiksi. Pojat ja tytöt jakautuivat ryhmien välillä tasaisesti, joten sukupuolta ei käsitelty tutkimustuloksissa erikseen.

Ainsworthin ja kollegoiden mukaan (1978) turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi oppii luottamaan ihmisiin, uskoen että muut vastaavat hänen tarpeisiinsa, luottaen näin itseensä ja omaan arvoonsa. Lapsen signaaleihin on vastattu oikealla tavalla ja lapsi uskoo siihen, että vaikka hoitaja ei aina ole näkyvillä, tämä on kuitenkin saatavilla, jos lapsi häntä tarvitsee. Näin ollen hän uskaltaa tutkia ympäristöään hoitajan toimiessa eräänlaisena tukipilarina, josta hakea turvaa jatkaa tutkimuksia. Äidin poistuessa huoneesta lapsi ei välttämättä itke, mutta lapsen levottomuus hänen poissaolostaan on ilmeinen tämän palatessa, sillä turvallisesti kiintyneet lapset hakevat oitis läheisyyttä ja turvaa äidin sylistä. Lapsi saattaa itkeä, mutta rauhoittuu pian äidin kosketuksessa ja on valmis hetken päästä palaamaan takaisin leikkeihinsä. Lapsi myös vastaa äidin pyyntöihin ja kehotuksiin myöntyväisemmin kuin turvattomasti kiintyneet lapset. Lisäksi turvallisesti kiintyneet lapset reagoivat vieraaseen aikuiseen luottavaisemmin ja tutkivat ympäristöään taitavammin (Ainsworth ym. 1978).

Ainsworthin ja tämän tutkimusryhmän (1978) mukaan turvattomasti kiintyneille lapsille on tyypillistä epäluottamus äidin responsiivisuutta kohtaan, eli tämän kykyä vastata lapsen tarpeisiin, sekä saatavuutta kohti. He eivät kykene käyttämään äitiä tukipilarina vieraassa tilanteessa ja siksi uuden ympäristön tutkiminen on vaikeaa. Tarkastellessa turvattomasti kiintyneiden lasten alatyyppejä, ristiriitaisesti kiintyneille lapsille on ominaista voimakkaat tunnereaktiot, esimerkiksi raivokohtaukset, joilla haetaan äidin huomiota. Lapsen hoitaja on toiminut epäjohdonmukaisesti tai impulsiivisesti johtaen siihen, ettei lapsi tiedä, miten käyttäytyä saadakseen turvaa, jolloin hän luottaa voimakkaisiin ilmaisuihin. Lapsi ei saa läheisyyttä hoitajaltaan haluamallaan tavalla tai sopivalla ajoituksella, jolloin hän turhautuu ja

pärjää heikosti muun muassa ongelmanratkaisutilanteissa, sillä hän ei ole varma, miten toimia (Ainsworth ym. 1978).

Ainsworth kollegoineen (1978) toteaa, että välttelevästi kiintynyt lapsi taas kokee, että vaativistakin tilanteista tulee selviytyä itsenäisesti, sillä hän ei ole saanut tarvittavaa turvaa ja läheisyyttä äidiltään. Vierastilannemenetelmässä äitien saapuessa poissaolon jälkeen takaisin huoneeseen lapsi ei hakeudu äidin luokse vaan välttelee kontaktia. Välttelemällä kanssakäymistä esimerkiksi kääntämällä katseensa pois äidistä lapsi pyrki välttämään konfliktin, mutta mahdollistaa samalla äidin läheisyydessä pysymisen. Välttelevien lasten äitien todettiin turhautuvan useammin lapsiinsa tai he eivät halunneet olla fyysisessä kontaktissa lastensa kanssa. Tämä johti siihen, ettei lapsikaan kokenut fyysistä läheisyyttä miellyttäväksi tai sillä ei ollut rauhoittavaa vaikutusta lapseen (Ainsworth ym. 1978).

Palombo kollegoineen (2009, s. 307) huomauttaa, että Ainsworth varoitti tekemästä hätiköityjä johtopäätöksiä näiden kategorisointien perusteella. Hänen mukaansa turvallisesti kiintyneillä lapsilla on pienempi riski kärsiä emotionaalisista ongelmista, mutta tutkimuksessa ei myöskään pystytty osoittamaan yhteyttä näiden ongelmien ja tietyn kiintymyssuhdetyypin välillä. Tämä ei kuitenkaan koske Mainin kehittämää jäsentymätöntä kiintymyssuhdetyppiä, jonka omaavat lapset ovat alttiita erilaisille häiriöille (Palombo ym., 2009, s. 307).

2.5.1 Mary Main ja jäsentymätön kiintymyssuhde

Palombo työryhmineen (2009, s. 307-308) erittelee Mainin merkittävän vaikutuksen kiintymyssuhdetyyppien luokittelussa todeten, että Main huomasi osan Ainsworthin ja hänen kollegoidensa tutkimukseen osallistuneista lapsista jäävän asetettujen kategorioiden ulkopuolelle. Palombo kollegoineen (2009, s. 307-308) kertoo, että Main ja Solomon (1986) lisäsivät Ainsworthin kiintymyssuhdetyyppeihin kolmannen alaryhmän, jonka he nimesivät jäsentymättömästi kiintyneiksi. Fonagy (2001, s. 20) toteaa, että Main ja Solomon (1990) määrittelivät näiden lasten hakevan läheisyyttä hoitajaansa erikoisilla, organisoitumattomilla tavoilla, kuten piiloutumalla hoitajalta tai lähestymällä häntä takaperin. Palombo työtovereineen (2009, s. 308) ilmaisee, että Main ja Morgan (1996) esittivät jäsentymättömästi kiintyneiden lasten hoitajien olevan aggressiivisempia, eristäytyneitä ja välinpitämättömiä lastensa tarpeita kohtaan. Lapset eivät voi turvautua hoitajiinsa ja tämän tyyppin lapsille kehittyy useammin erilaisia dissosiativisia häiriöitä, kuten pelkotiloja ja

ahdistusta. Main toi merkittävän panoksen kiintymyssuhdetutkimukseen myös osoittamalla myöhemmin, että kiintymyssuhdemallit ovat periytyviä (Main & Morgan, 1996; viitattu lähteessä Palombo ym. 2009, s. 308).

2.6 Kiintymyssuhteen kehittyminen

Ainsworth kollegoineen (1978, s. 23 – 28) kokosi teoksessaan yhteen Bowlbyn kanssa määrittelemänsä kiintymyssuhteen kehittymisen vaiheet. Lapsen kiintymyssuhde äitiin muodostuu näitä teorioita mukaillen neljässä eri vaiheessa. Ensimmäiset kolme vaihetta ilmenevät lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana, kun taas viimeinen, neljäs vaihe, näkyy Bowlbyn mukaan vasta kolmannen ikävuoden lopussa (Ainsworth ym., 1978, s. 23 – 28).

Ainsworth tutkimusryhmineen (1978, s. 23 – 28) toteaa, että ensimmäistä kiintymyssuhteen muodostamisen vaihetta kutsutaan nimellä varhaisen kiintymyksen vaihe (*eng. the initial preattachment phase*). Tässä periodissa lapsi on erityisen altis ärsykeille, jotka tulevat muilta ihmisiltä. Lapsi ei kuitenkaan erottele ihmisiä toisistaan, vaan vastaa sekä ensisijaiselle hoitajalleen että muille ihmisille samalla tavalla. Tämän vaiheen aikana lapsi hakee huomiota ja kertoo tarpeistaan erilaisten signaalien avulla, kuten itkemällä tai hymyilemällä. Nämä käytösmallit katsotaan kuuluviksi kiintymyskäyttäytymiseen, sillä niiden tavoite on lisätä läheisyyttä ja ihmiskontaktia. Näiden käytösmallien lisäksi lapsella on tiettyjä tapoja hakea itse läheisempää yhteyttä toisiin ihmisiin, kuten tarttuminen tai asennon sovittaminen/muokkaaminen (*eng. postural adjustment*), kun häntä pidellään. Ensimmäisen vaiheen katsotaan päättyvän, kun lapsi kykenee erottamaan ensisijaisen huoltajansa muista ihmisistä. Tarkkaa aikaa tälle on kuitenkin vaikea määrittellä (Ainsworth ym. 1978, s. 23 – 28).

Ainsworth kollegoineen (1978, s. 23 – 28) jatkaa aiheesta todeten, että toinen kiintymyssuhteen muodostamisen vaihe on nimeltään kiintymyssuhteen muodostaminen (*eng. the phase of attachment-in-the-making*). Tässä kehityksen osiossa lapsi kykenee erottamaan tutut ihmiset vieraista ja edelleen erottelemaan tuntemiaan ihmisiä toisistaan, kuten poimimaan ensisijaisen hoitajansa muiden läheisten joukosta. Lapsen kiintymyssuhdekäytös muuttuu aktiivisemmaksi, esimerkiksi järjestelmällisen tavoittelemisen kautta. Lapsi kykenee myös ohjaamaan läheisyyteen pyrkiviä toimintojaan (*eng. proximity-promoting behavior*) ja suuntamaan niitä kohti valikoimiaan ihmisiä (Ainsworth ym. 1978, s. 23 – 28).

Ainsworth työryhmineen (1978, s. 23 – 28) esittää, että kolmas kiintymyssuhteen kehittymisen vaihe on selkeästi rakentunut kiintymyssuhde (*eng. the phase of clear-cut attachment*) ja se alkaa arvioilta 6 kuukauden iässä, vaikkei tällekin vaiheelle voida sanoa täsmällistä alkuajankohtaa. Kolmannessa vaiheessa lapsi on yhä aktiivisempi ja hallitsee paremmin keinoja, joilla hän hakee läheisyyttä. Lapsi ei enää käytä pelkkiä signaaleja tuodakseen haluamansa ihmiset lähemmäs, vaan pyrkii heitä kohti itsenäisemmin. Lapsen keinot pyrkiä läheisyyteen muiden kanssa laajenevat, kuten aktiivisella kosketuksella, joka ilmenee muun muassa halailuna ja syliä kohti kapuamisena sekä kasvojen ja vartalon tunnusteluna (Ainsworth, 1978, s. 23 – 28).

Ainsworth ja tämän työtoverit (1978, s. 23 – 28) selventävät aihetta todeten, että kolmannen vaiheen aikana lapsi on siis aktiivisempi, ja tämä aktiivisuus näkyy muillakin havainnoinnin alueilla. Lapsi ei siis kiinnitä huomiota jatkuvasti niihin ihmisiin, joihin on muodostanut kiintymyssuhteen, vaan tutkii ympäristöään uteliaasti. On kuitenkin huomattava, että tässä kiintymyssuhteen kehityksen vaiheessa esiintyy todennäköisemmin myös eroahdistusta. Tämän on ehdotettu johtuvan siitä, että lapsella on nyt mahdollisuus liikkua kauemmas hoitajastaan, jolloin myös tarve kiintyä tiettyyn henkilöön kasvaa lapsen kohdatessa uusia, vaativia tilanteita. Kyseisen vaiheen aikana lapsen kyky ennustaa ja muokata omaa käytöstään vastaamaan hoitajan odotettua reagoititapaa lisääntyy. Tämä tukee myös näkökulmaa siitä, että kiintymyssuhteesta tulee yhä enenevässä määrin sisäinen malli, jossa lapsi tarkastelee itseään suhteessa niihin ihmisiin, joihin hän on kiintynyt (Ainsworth ym. 1978, s. 23 – 28).

Ainsworth kumppaneineen (1978, s. 23 – 28) kertoo, että kiintymyssuhteen kehityksen neljäs vaihe on päämääräorientoitunut kumppanuus (*eng. the phase of goal-corrected partnership*). Kyseisessä vaiheessa lapsen egosentrisyys vähenee ja hän kykenee paremmin näkemään asioita myös hoitajansa näkökulmasta, johtaen näin ymmärrykseen toisen tunteista, motiiveista ja suunnitelmista. Tämän suuntainen ymmärrys on kuitenkin vasta alkutekijöissä ja kehittyy hiljalleen. Tämä ajattelutapa kuitenkin mahdollistaa sen, että hoitaja ja lapsi kykenevät muokkaamaan omia suunnitelmiaan niin, että läheisyyden tavoittelemisen on mahdollista saavuttaa molempia tyydyttävällä tavalla. Kun tämä kehitysvaihe on saavutettu, lapsen ja hoitajan suhde muuttuu monimutkaisemmaksi kokonaisuudeksi, jonka Bowlby määritteli ”partnership” nimikkeen alle (Ainsworth ym., 1978, s.23 – 28).

Kiintymyssuhteen kehittymistä tarkastellessa on myös osoitettu, että suurin osa aikuisista on alttiina varhaisille kiintymyssuhdemalleilleen ja näin ollen ovat edelleen kiintyneitä

lapsuutensa hoitajiin (Ainsworth ym., 1978, s. 23 – 28) Bowlby (1969) korostaakin, että kiintymyssuhteet jatkuvat koko ihmiselämän ajan.

2.7 Kritiikki Ainsworthin ja Bowlbyn teoriaan

Fonagyn (2001, s. 17 – 18) mukaan Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria on saanut paljon kritiikkiä johtuen sen taipumuksesta sekoittaa keskenään useita eri psykologian alalajeja. Hänen teoriansa toi psykoanalyttiseen ajatteluun näkökulmia, joita sille ei oltu aiemmin esitelty, kuten objektiteorian sisällyttäminen kiintymyssuhdeteoriaan, korostaen näin ollen ihmissuhteita kehon halujen yli sekä ulkoisen ympäristön merkityksen tähdentämistä. Useiden Bowlbyn ajan tutkijoiden mielestä tätä oli vaikea hyväksyä (Fonagy, 2001, s. 17 – 18). Berghaus (2011) taas tuo esille kiintymyssuhdeteorian yksinkertaisuuden verrattessa sitä nykyiseen näkökulmaan ihmisen moniulotteisuudesta ja toteaa, että malli on liian alkeellinen ulottumaan lapsuusiän ulkopuolelle ja näin ollen selittämään myös aikuisiän suhteita.

Kuten aiemmin mainittu, Palombo kollegoineen (2009, s. 307) kiinnittää huomion Ainsworthin kritiikkiin omaa teoriaansa kohti varoittamalla tekemästä yksinkertaistettuja oletuksia niiden perusteella. Berghaus (2011) jatkaa aiheesta osoittamalla, että Ainsworthin tutkimuksella oli selkeät rajoitteet, jotka tutkija itsekkin ymmärsi, kuten tutkimushenkilöiden homogeenisyys sekä tutkimuksen lyhytaikaisuus, joilla voidaan olettaa olevan vaikutusta tulosten yleistettävyyteen (Berghaus, 2011). Bell (2012) taas nostaa esille Bowlbyn tutkimuksen rajoitteita, huomauttamalla että Bowlby aloitti teoriansa kehittelyn, kun Freudin esittämät psykoanalyttiset näkemykset olivat suosiossa ja täten Bowlby pyrki erottumaan Freudin näkökulmista korostamalla läheisyyden merkitystä oraalisten tarpeiden sijasta. Tämä johti näiden kahden tarpeen liialliseen erotteluun, vaikka olisi mahdollista argumentoida molempien tarpeiden kumpuavan tarpeesta pitää lapsi turvassa. Samoin Bowlbyn suhteellisen yksinkertainen näkemys aivojen ja evoluution toiminnasta ja yhteydestä kiintymyskäyttäytymiseen osoittautui paljon monimutkaisemmaksi myöhemmissä tutkimuksissa. Myös Bowlbyn näkemystä siitä, että kiintymyssuhde liittyy olennaisesti pelkoon, on kritisoitu liian yksinkertaistetuksi (Bell, 2012).

Field (1996) korostaa myös vierastilanne- menetelmän lähtökohtaisesti luonnotonta asetelmaa, todeten että tutkimusmalli mittaa lapsen selviytymistä stressaavissa tilanteissa sen sijaan että se tutkisi lapsen ja hoitajan välistä kiintymyssuhdetta niin kuin se ilmenee luonnollisissa oloissa. Vierastilanne- menetelmässä on keskitytty myös ainoastaan tutkimaan

lapsen reaktiota ensisijaiseen hoitajaansa, mutta käytösmallien yhteneväisyyttä muihin läheisiin ihmisiin ei ole tutkittu. Sekä Bowlbyn että Ainsworthin teoriat myös jättävät huomiotta useiden kiintymyssuhteiden mahdollisen esiintymisen (Field, 1996).

2.8 Muita näkökulmia kiintymyssuhteeseen

On selvää, että Bowlbyn ja Ainsworthin urauurtavat havainnot kiintymyssuhteeseen liittyen muodostavat edelleen pohjan nykypäivän kiintymyssuhdetutkimukselle, mutta koska edellä mainittujen teorioiden luomisesta on useita vuosikymmeniä, on tarpeellista mainita joitakin näkökulmia, jotka ovat nousseet esille nykyaikaisemmassa kiintymyssuhdetutkimuksessa. Kuten Crittenden (2000, s. 1-3) huomauttaa, kiintymyssuhdetutkimusten painopisteet muuttuvat ajan kuluessa. Vaikka Bowlbyn ja Ainsworthin teoriat kiintymyssuhteeseen liittyen ovat lähtökohtaisesti edelleen voimissaan, tuo uusi aika mukanaan uusia tekijöitä, jotka tutkijoiden on otettava yhä enenevässä määrin huomioon. Tällaisia muuttujia ovat muun muassa kulttuuri, kehityksellinen konteksti sekä aikuistuminen ja sen vaikutukset kiintymyssuhteelle (Crittenden, 2000, s. 1-3). Giudice ja Belsky (2010) taas korostavat uusien teorioiden tarvetta Bowlbyn teorian rinnalle, nostaan esille evoluutioon pohjautuvan elämänhistoriateorian, jolla olisi potentiaalia yhdistää kiintymyssuhde moderniin evoluutiobiologiaan sekä sosiaalipsykologia kehityspsykologiaan.

Field (1996) mainitsee kulttuuristen ja ekologisten tekijöiden huomioonottamisen, samoin kuin useiden samanaikaisten kiintymyssuhteiden kehittymisen ihmisen elämän aikana, näkökulman, jota varhainen kiintymyssuhdetutkimus ei ole käsitellyt syvällisesti. Hän korostaa ystävyssuhteiden merkitystä, todeten että myös ero ystävästä on stressaavaa lapselle, samoin kuin ensisijaisen hoitajan hetkellinen menetys. Field huomauttaa, että psykobiologinen näkökulma kiintymyssuhteisiin ja menetykseen liittyen voisi tarjota uusia, tärkeitä näkökulmia kiintymyssuhdetutkimukseen (Field, 1996).

2.9 Yhteenveto kiintymyssuhteesta ja kiintymyssuhde tässä tutkimuksessa

Bowlbyn ja Ainsworthin pyrkimykset selventää lapsen tarvetta kiintyä turvallisesti hoitajaansa ja tämän kiintymyssuhteen merkitystä myöhemmälle hyvinvoinnille toimivat edelleen pohjana nykypäivän kiintymyssuhdetutkimukselle. Kootessani lähdeaineistoa kandidaatintyöhöni vastaan ei tullut ainuttakaan kiintymyssuhteeseen liittyvää tieteellistä

artikkelia, jossa ei olisi mainittu jompaakumpaa näistä tutkijoista. Siksi onkin luonnollista, että näiden tutkijoiden työt kattavat suuren osan teoreettisesta viitekehystä.

Bowlby uskoi, että lapsella on primäärinen, biologinen tarve muodostaa kiintymyssuhde ensisijaiseen hoitajaansa. Tämän tarpeen puolesta puhuivat lukuisat eläinkokeet, muun muassa Harlown apinakokeet, sekä Bowlbyn omat havainnot lasten parissa. Kiintymyssuhteen ajateltiin toimineen suojausmekanismina, sillä ihmislapsen pitkä kehityskausi vaatii kyvykkäämmän ihmisen suojelemaan tätä vaaroilta. Bowlby painotti tutkimuksissaan käyttäytymisjärjestelmiä, jotka syntyivät ihmiseen rakentuneista hallintajärjestelmistä, ja nämä järjestelmät ohjailivat joustavasti ihmisen toimintaa, vastaanottaen ympäristön palautetta ja muokaten toimintaa vastaamaan kyseistä palautetta. Näihin käyttäytymisjärjestelmiin kuului myös kiintymiskäyttäytyminen, jonka tarkoituksena oli saavuttaa tai säilyttää kontakti ensisijaiseen hoitajaan.

Tämän lisäksi Bowlby oli kiinnostunut pitkittyneestä deprivaatiosta, eli pitkittyneestä erosta hoitajaan ja sen vaikutuksista lapseen. Bowlby päätteli, että eroahdistus oli yksi kolmesta eron reagoimisen vaiheista, joilla lapsi pyrki estämään eron hoitajastaan. Deprivaatiolla Bowlby ajatteli olevan haitallisia vaikutuksia lapsen tasapainoiselle kehitykselle, varsinkin jos lapsi eli tilanteessa, jossa hänellä ei ollut lainkaan mahdollisuutta muodostaa kiintymyssuhdetta, joka Bowlbyn mukaan oli ensisijaisen tärkeä lapselle. Tämä deprivaatio onkin pääsyy reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön takana. Vaikka Bowlby ei ikinä pyrkinyt selittämään juuri reaktiivista kiintymyssuhdehäiriötä, hän keskittyi tutkimuksissaan muihin häiriöihin, jotka kumpusivat kiintymyssuhteen muodostamisen häiriöistä.

Mary Ainsworth taas korosti tutkimuksissaan hoitajan sensitiivisyyttä, ja totesi lapsen reaktion eroon johtuvan hoitajan yllättävästä käyttäytymisestä, ei niinkään tämän poissaolosta, kuten Bowlby ajatteli. Ainsworth kollegoineen rakensi myös empiirisen pohjan kiintymyssuhdetyyppien tutkimiseen, jota käytetään yhä edelleen. Nykypäivän tutkimus korostaa kuitenkin useiden eri tekijöiden huomioonottamista kiintymyssuhteesta puhuttaessa, kuten kulttuuria ja aikuistumisen vaikutusta kiintymyssuhteeseen. Myöskin useiden samanaikaisten kiintymyssuhteiden esiintymistä tulisi tutkia enemmän.

Tutkielmassa kiintymyssuhteesta puhuttaessa, nojaa termi Bowlbyn ja Ainsworthin esittelemään ajatukseen siitä, että lapsella on primäärinen tarve muodostaa kiintymyssuhde hoitajaansa, ja tällä tarpeella on biologiset juuret, kuten omat käyttäytymisjärjestelmänsä lapsessa. Kuten Bowlby ja Ainsworth määrittelivät, tutkielman teoriaosuus luottaa

näkemykseen siitä, että kiintymyssuhde muodostuu asteittain lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana. Samoin tässä työssä kiintymyssuhteen oletetaan olevan ensiarvoisen tärkeä tekijä mahdollistaessa lapsen suotuisaa ja tasapainoista fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä ja mikäli lapsi ei kykene muodostamaan kyseistä suhdetta eriasteisen deprivaaation johdosta, on sillä mahdollisia negatiivisia vaikutuksia lapsen suotuisaan kehitykseen. Kiintymyssuhteen luomisessa lainataan myös Ainsworthin näkemystä hoitajan sensitiivisyydestä ja responsiivisuudesta, joilla molemmilla ajatellaan olevan tekemistä kiintymyssuhteen muodostamismahdollisuuksien kanssa.

Koska työssä käytetyn akateemisen aineiston teoriapohja nojaa suurimmaksi osaksi Ainsworthin ja Bowlbyn kehittelemään teoreettiseen viitekehykseen, ovat nämä kaksi näkemystä pääasiallisesti vallalla tässä tutkielmassa kiintymyssuhteesta puhuttaessa. Uusi kiintymyssuhdetutkimus ei tähän työhön läpikäydyn aineiston mukaan ole saanut kovin isoa jalansijaa alan tutkimuksen parissa, vaan lähinnä nostanut esiin uusia tekijöitä, joiden oletetaan osaltaan vaikuttavan kiintymyssuhteeseen, sen muodostamiseen ja vaikutuksiin. Näitä tekijöitä ei kovin moni adoptiolasten kiintymyssuhteeseen tai sen häiriöihin liittyvää tutkimusta tekevä henkilö ole kuitenkaan vielä kyennyt liittämään tutkimuksiinsa, joten niiden osuus työn teoriaosuudessa on vähäinen. Ne liittyvät kuitenkin osaltaan tämän kandidaatintyön rajoitteisiin ja työ nostaakin esiin monipuolisemman kiintymyssuhdetutkimuksen tarpeen, varsinkin adoptiolapsista puhuttaessa.

3 Adoptiolasten hyvinvointi ja reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö

3.1 Adoptiolasten hyvinvointi

Adoptiolla tarkoitetaan prosessia, jossa lapsi, joka on joko vanhempiansa luovuttama, hylkää tai vastaavasti orpo sijoitetaan pysyvästi joko sukulaisilleen tai suvun ulkopuolisille ihmisille (van Ijzendoorn & Juffer, 2006). Kansainvälisellä adoptiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö adoptoi lapsen kotimaansa ulkopuolelta (Intercountry adoption, 2017). Yleisimmät adoptiomaat ovat Etelä-Afrikka, Kiina ja Thaimaa (Suomen viralliset tilastot, 2016). Kotimaisella adoptiolla taas tarkoitetaan nimensä mukaisesti adoptiota, joka tapahtuu siihen osallistuvien henkilöiden kotimaan sisällä. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira (2017) määrittelee, että Suomessa adoptiolasta voi hakea 25 vuotta täyttänyt henkilö, mutta yli 50-vuotias ei voi adoptoida. Ainoastaan avioparit voivat adoptoida yhdessä, toisin sanoen avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevat eivät voi adoptoida, mutta yksinhuoltajille adoptio on mahdollinen. Suomessa adoptiota valvoo adoptiolautakunta (Valvira, 2017). Kuntien sosiaalityöntekijöillä on velvollisuus arvioida hakijoiden valmiudet adoptioon adoptio- ja neuvonnassa, kuten terveydentila ja valmiudet hoitaa lasta rahallisesti ja ajallisesti (Interpedia, n.d.). Adoptio- ja neuvonnalla pyritään pitämään huolta mahdollisen adoptiolapsen turvallisuudesta ja huolenpidosta (Sosiaali- ja terveysministeriö, n.d.). Adoptioprosessi voi kestää useita vuosia, hakijoita kehoitetaan varautumaan 1-5 vuoden odotukseen (Interpedia, n.d.).

Raaskan (2015) mukaan useilla kansainvälisesti adoptoiduilla lapsilla on instituutiotausta, tarkoittaen, että he ovat viettäneet aikaa erilaisilla laitoksissa ennen adoptiota. Vaikka nämä laitokset olisivat hyvin varusteltuja, ongelmaksi muodostuu usein henkilökunnan vaihtelevuus tai puute, johtaen lasten kyvyttömyyteen muodostaa kiintymyssuhde ensisijaiseen hoitajaansa, sillä sellaista ei yksinkertaisesti ole (Raaska, 2015). Adoptio voidaan nähdä lasta suojaavana metodina, sillä on tutkittu, että adoptoitujen lasten fyysinen kasvu sekä kognitiivinen kehitys ovat edellä heidän instituutioihin jääneitä ikätovereitaan, samoin kuin heidän kiintymyssuhteensa ovat turvallisempia laadultaan (van Ijzendoorn & Juffer, 2006). Silti kansainvälisesti adoptoidut lapset ovat ylläpidettyinä mielenterveyspalveluissa ja kärsivät enemmän käytöshäiriöistä verrattuna muihin ikäisiinsä sekä jäävät jälkeen koulumenestyksessä (van Ijzendoorn & Juffer, 2005). Syitä tähän ilmiöön on etsitty muun muassa adoptiolasten iästä, jolla van Ijzendoornin ja Jufferin (2005) mukaan on yhteys

oppimistuloksiin, kuin myös sukupuolesta, jonka on puolestaan katsottu vaikuttavan lapsen sopeutumiseen (Rutter & Sroufe, 2000).

Adoptiolasten eri kehityksen alueiden ongelmien on katsottu johtuvan lukuisista eri syistä, eikä yhtä ainoaa tekijää ole pystytty erottamaan johtuen adoptiolasten vaihtelevasta taustasta. On myös huomattava, että ihmisen käytökseen liittyvien häiriöiden katsotaan johtuvan sekä geneistä että ympäristöstä, joten yksiselitteisen vastauksen tarjoaminen tarkastellen vain ympäristön tekijöitä on jokseenkin rajoittunut (Rutter & Sroufe 2000). Tizard ja Rees (1974) korostavatkin, että mikä tahansa ympäristö, oli se instituutio tai koti, voi olla haitallinen lapselle, jos virikkeet ja aikuisten saatavuus ovat vähäisiä, mutta erilaiset laitokset itsessään eivät selitä siellä varttuneiden lasten sosiaalisia, psyykkisiä, fyysisiä tai kognitiivisia ongelmia. Yhdeksi syyksi on kuitenkin useissa lähteissä esitetty reaktiivista kiintymyssuhdehäiriötä, lyhyesti RAD (*eng. Reactive Attachment Disorder*) (Raaska ym.,2011).

3.2 Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö ja sen ilmeneminen adoptiolapsilla

Zeanahin mukaan (2000) reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön katsotaan johtuvan lapsen tarpeiden laiminlyönnistä sekä emotionaalisella että fyysisellä tasolla tai/sekä jatkuvista muutoksista lapsen hoidossa kuten myös puutteellisista kognitiivista ja/tai emotionaalista virikkeistä. RAD on todettava ennen 5 vuoden ikää ja muut kehitykselliset syyt on pystyttävä sulkemaan pois (Balbernie, 2010). Ottaen huomioon, että suurella osalla kansainvälisesti adoptoiduista lapsista on instituutiotausta, voidaan olettaa, että puhuttaessa instituutiotaustaisista lapsista, adoptiolapset voidaan sisällyttää ryhmään. RAD liitetäänkin usein eritoten kansainvälisesti adoptoituihin lapsiin, koska heidän taustansa sisältävät usein häiriöön liittyviä kiintymyssuhteen muodostamisen ongelmia johtuen instituutiotaustasta, verrattuna esimerkiksi maan sisäisesti adoptoituihin lapsiin (van Ijzendoorn & Juffer, 2006). Tässä kohdassa on jälleen korostettava, että instituutio itsessään ei tarkoita, että lapsi ei voisi kehittyä normaalilla tavalla. Sen sijaan laitokset, joissa virikkeet ja vuorovaikutusmahdollisuudet ovat puutteellisia, muodostavat riskin lapsen normaalille kehitykselle (Tizard & Rees, 1974). Tarkoituksena ei siis ole osoittaa eri laitosten olevan lähtökohtaisesti haitallisia, vaan kiinnittää huomiota niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin lapsille ja näiden mahdollisuuksien puutteeseen.

Zeanahin ja Smyken (2008) mukaan reaktiivisessa kiintymyssuhdehäiriössä ilmenee kaksi alatyyppeä, jotka pyrin sisällyttämään tutkimukseeni: estoinen (*eng. inhibited type*) ja estoton (*eng. disinhibited type*). On esitetty, että estyneen tyyppin takana on usein puutteelliset kiintymiskäytöskokemukset eivätkä nämä käytösmallit ole täten päässeet aktivoitumaan. Lapsen sosiaalinen kanssakäyminen ja vastavuoroisuus ovat vajavaisia ja heillä on vaikeuksia säädellä tunteitaan, joka saattaa johtaa selittämättömiin pelkotiloihin, ylivilkkauteen tai yleisesti voimakkaisiin tunteidenpurkauksiin. Kyseistä tyyppiä edustaville lapsille on tyypillistä se, etteivät he ahdistuessaan hae tukea aikuiselta tai vastaavasti aikuisen tarjotessa lohdutusta, esimerkiksi sylikosketuksella, lapset eivät rauhoitu helposti (Zeanah & Smyke, 2008; Zeanah, 2000.)

Rutter ym. (2007) toteavat, että estottomalle tyyppille (*eng. disinhibited type*) on keskeistä valikoimattomuus kontaktin kohteen suhteen, toisin sanoen lapsi lähestyy vieraita ihmisiä samalla tavoin kuin tuntemiaan henkilöitä hakiessaan huomiota ja on halukas lähtemään heidän mukaansa. Tämä haettu läheisyys on kuitenkin pinnallista (Zeanah, 2000). Lapsi ei hae tukea hoitajaltaan ahdistavissa tilanteissa eikä hänellä ole läheisiä suhteita (Rutter ym. 2007.) Tämän tyyppin on todettu olevan yleisempää adoptiolasten keskuudessa ja sen on huomattu jatkuvan lapsen adoptoinnin jälkeen (Zeanah & Smyke, 2008). Rutter kollegoineen (2007) toteaa, että kyseisen kiintymyssuhdehäiriön on ajateltu johtuvan lapsen tarpeesta sopeutua poikkeukselliseen sosiaaliseen tilanteeseen, sillä ollessaan vuorovaikutuksessa lukuisten hoitajien kanssa, ei olisi järkevää kiintyä vain yhteen. Tämä argumentointi ei kuitenkaan selitä sitä, miksi kyseinen oireilu jatkuu senkin jälkeen, kun lapsi on adoptoitu uuteen, toimivaan perheeseen. Myöskään laitoksen laatu, jossa lapsi vietti aikaa ennen adoptiota, ei suojaa oireilun jatkumiselta (Rutter ym., 2007). Balbernie (2010) esittääkin, että vaikeuksia syntyy, kun lapsi uudelleen sijoitetaan, esimerkiksi juuri adoption kautta, ja hänen tulisi sopeutua uusin, omistautuneisiin hoitajiin, jotka yllättäen tekevätkin tarpeettomaksi sen kiintymyssuhdemallin, johon lapsi on laitosoiloissa joutunut tottumaan.

4 Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö, adoptiolapset ja oppiminen

Yllä olevassa osioissa on pyritty selittämään kiintymyssuhteen merkitystä yksilölle ja tämän fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Kiintymyssuhteen vaikutukset oppimiseen voivat kuitenkin olla epäsuoremmat, sillä kiintymyssuhde näyttää vaikuttavan yksilön oppimiseen eri tekijöiden kautta. Näin voisi päätellä muun muassa Ainsworthin ja kumppaneiden (1978) kehittämiä teoriaa mukailevasta näkemyksestä, joka korostaa lapsen kykyä käyttää hoitajaansa turvapesänä, jolloin myös ympäristön tutkiminen on helpompaa. Kuten Fonagy (2001, s. 9) toteaa, tämä ympäristöön tutustuminen taas vaikuttaa siihen, miten lapsen kognitiiviset kyvyt kehittyvät, jonka voidaan taas ajatella vaikuttavan välillisesti oppimisvalmiuksiin. Kuten yllä todettiin, on mahdollista argumentoida turvallisen kiintymyssuhteen edesauttavan lapsen sosiaalista adaptiivisuutta, auttaen tätä mahdollisesti sopeutumaan erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin ja tulemaan toimeen muiden ihmisten kanssa. Tämän voisi luonnollisesti olettaa helpottavan myös kouluelämää, jossa lapsen on oletettavasti tottuva nopeasti uusiin sosiaalisiin sääntöihin ja luokkatovereihin sekä opettajaan ja tämän auktoriteettiin.

Aiemmissa osioissa esille tuodun kiintymyssuhteen merkityksen lapsen psyykkisen hyvinvoinnin takaajana voidaan myös olettaa vaikuttavan osaltaan oppimiseen. Kuten Sroufe (1997) selvensi yllä olevissa osioissa, turvallinen kiintymyssuhde takaa sen, että lapsi kokee olevansa tärkeä ja rakastettu, hän voi luottaa ihmisiin ja hänen tarpeisiinsa vastataan. Voidaan siis ajatella, että kiintymyssuhde toimii pohjana lapsen positiiviselle omakuvulle, ajatukselle siitä, että hän on tärkeä ja arvokas. Golding (2013, s. 23) jatkaakin aiheesta todeten, että turvallisen kiintymyssuhteen omaavat lapset uskovat siihen, että he ovat pitämisen arvoisia ja että uudet ihmiset auttavat heitä tarvittaessa. Tämä voisi osaltaan helpottaa mahdollisista vaikeuksista ja konflikteista selviämistä sekä tasapainoista itsetuntoa, joka osaltaan voisi auttaa pitämään yllä mielenterveyttä.

4.1 Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö oppimistulosten selittäjänä

Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö, kuten kiintymyssuhdekaan, ei tässä tutkimuksessa analysoitujen lähteiden mukaan vaikuta suoraan oppimiseen. On siis vaikea sanoa ehdottoman varmaksi, että RAD itsessään tekee adoptiolasten oppimisesta vaikeaa. Sen sijaan

voitaisiin olettaa, että RAD toimii erilaisten mekanismien välityksellä, vaikuttaen näin epäsuorasti oppimiseen. Samoin voitaisiin mahdollisesti ajatella olevan turvallisen kiintymyssuhteen kanssa: hyvä suhde hoitajaan ei välttämättä paranna koulusuoritusta, vaan mahdollistaa erilaisten tekijöiden toiminnan, jolloin kehitys voi päästä noudattamaan suotuisampia polkuja. Tekijöitä, joiden kautta RAD vaikuttaa adoptiolasten oppimiseen, on eritelty alla. Keskeiseksi tekijäksi näyttää nousevan eriasteinen deprivatio, eli virikkeiden ja sosiaalisten kontaktien puute, joka onkin yksi pääsyy RAD:n takana (Zeanah, 2000).

Raaskan ja kollegoiden (2011) mukaan RAD on yhdistetty oppimisvaikeuksiin lukuisista syistä. Reaktiivisella kiintymyssuhdehäiriöllä on ehdotettu olevan negatiivinen vaikutus lapsen sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen mutta sen on myös ajateltu olevan yhteydessä muihin mielenterveyden häiriöihin, näin ollen vaikeuttaen oppimista. Kognitiivisten häiriöiden takana on lapsen historia puutteellisessa ja virikkeettömässä ympäristössä, yllä mainitut mielenterveyden ongelmat sekä puutteelliset sosiaaliset suhteet johtuen RAD:n aiheuttamista vaikeuksista toimia odotetuilla tavoilla sosiaalisissa tilanteissa (Raaska ym., 2011). Raaska työryhmineen (2013) huomasi myös yhteyden reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön ja kielen vaikeuksien kanssa tarkastellessa adoptoituja lapsia. Beckett työtovereineen (2006) jatkaa aiheesta todeten, että pidentyneellä deprivatiolla, joka on yksi RAD:n pääaiheuttajista, on vaikutuksia adoptiolasten kognitiivisiin kykyihin ja että nämä vaikutukset näkyvät myös myöhemmällä iällä, vaikka lapsi olisi ollut adoptioperheessä jo useita vuosia. Lindbland kollegoineen (2009) toteaa kuitenkin miespuolisiin adoptiolapsiin keskittyneen tutkimuksen perusteella, että adoptioperheen kyvyllä tarjota opettavainen ja stimuloiva ympäristö voidaan parantaa lapsen suoriutumista tämän kognitiivisiin kykyihin nähden. van Ijzendoorn ja Juffer (2006) tukevat tätä näkemystä, todeten adoptiolapsen saavuttavan ei-adoptoituja ikätovereitaan kaikilla kehityksen osa-alueilla adoption jälkeen.

4.2 Muut tekijät adoptiolasten oppimisen takana

Reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön lisäksi oppimiseen ja oppimisen häiriöihin liittyy myös muita tekijöitä. van Ijzendoorn, Juffer ja Klein Poelhuis (2005) osoittivat meta-analyysissään, että adoptiolasten ja muiden lasten älykkyydosamäärässä ei ollut merkittävää eroa, vaikka ensimmäisenä mainittujen koulumenestys oli huonompi. He esittivät ilmiön syyksi adoptiolasten sosio-emotionaalisia vaikeuksia liittyen heidän adoptiotaustaansa, kuten lapsen elinoloja ennen adoptiota ja virikkeiden puutetta (van Ijzendoorn ym., 2005). Myös aiemmin

mainittu ikä on nostettava uudestaan esille, sillä esimerkiksi Rutter (1998) huomasi tutkimuksissaan, että alle 6 kk ikäisinä adoptoiduilla lapsilla ei huomattu eroa älykkyydosamäärässä eikä kognitiivisissa taidoissa, edelleen vahvistaen ajatusta siitä, että adoptioiällä on väliä. Iän merkityksen oletetaan korostuvan, koska lapsen perustarpeiden kieltäminen, kuten ruoka ja huolenpito, eivät pääse jatkumaan pitkään ja aiheuttamaan pysyvää vahinkoa (Rutter, 1998). van Ijzendoorn ja Juffer (2006) huomasivat myös adoptiolasten olevan jäljessä fyysisessä kehityksessä verrattuna heidän ei-adoptoituihin ikätovereihinsa. Kiintymyssuhteen merkitystä oppimiselle on myös korostettu, sillä lapsen aikaisilla ihmissuhteilla ja tavalla reagoida oppimistehtäviin ja opettajaan on todettu olevan yhteys (Geddes, 2005). van Ijzendoorn ja Juffer (2006) jatkavat kiintymyssuhteesta todetessaan, että varhaisella iällä adoptoidut lapset onnistuivat saavuttamaan ei-adoptoidut ikätoverinsa kiintymyssuhteen turvallisuudessa, kun taas vanhemmalla iällä adoptoidut lapset jäivät ikätovereitaan jälkeen.

Kuten aiemmin mainittiin, suurin osa adoptiolapsista pärjää paremmin adoption jälkeen kuin erilaisiin laitoksiin jääneet lapset. Ijzendoornin ja Jufferin (2005) mukaan syyksi on epäilty adoptioperhettä, sillä adoptiolasta hakevilla perheillä on usein hyvä sosioekonominen tausta, joten mahdollisuudet sijoittaa lapsen hyvinvointiin ovat korkeat. Tämä saattaa osittain myös selittää sitä, miksi adoptiolapset ovat yliedustettuina sekä mielenterveyspalveluissa että erityisopetuksen parissa: perheet ovat adoptioprosessin kautta jo osana terveydenhuollon palveluita ja ovat näin ollen tietoisia ja kykeneviä hakemaan apua (Ijzendoorn & Juffer, 2005).

5 Yhteenveto ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on nostaa esille kiintymyssuhteen merkitys lapsen yleiselle hyvinvoinnille, ottaen erityisesti huomioon adoptiolasten kiintymyssuhteet. Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen primitiivistä, biologista pyrkimystä muodostaa suhde ensisijaiseen hoitajaansa. Lapsen kiintymyssuhde hoitajaansa voi olla joko turvallinen tai turvaton, joista ensimmäisen ajatellaan edistävän lapsen hyvinvointia. Tutkimuksen toinen pääpaino on oppimisessa ja siinä, miten kiintymyssuhde sekä adoptiolapsilla esiintyvä reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö vaikuttavat oppimiseen. Pyrkimyksenä on suunnata huomiota kiintymyssuhteen merkitykseen tarkastellessa lasten hyvinvointia sekä oppimista, mutta myös nostaa esille deprivatio keskeisenä tekijänä reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön takana. Kaiken kaikkiaan tämän tutkimuksen tarkoituksena on aloittaa keskustelua kiintymyssuhteen ja oppimisen välisistä yhteyksistä, eritoten adoptiolapsilla, sekä korostaa mahdollisen deprivatation vaikutuksia heidän tasapainoiselle kehitykselleen.

Ensimmäinen tutkimuskysymys keskittyi siihen, mikä merkitys kiintymyssuhteella on lapsen yleiselle hyvinvoinnille ja miten se taas epäsuorasti vaikuttaa oppimiseen. Kirjallisuuskatsauksessa selvisi, että turvallisella kiintymyssuhteella on todettu lukuisissa eri tutkimuksissa olevan merkittäviä suotuisia vaikutuksia lapsen fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Näin ollen sen voidaan ajatella olevan myös tärkeä tekijä oppimisen takana. Vaikka kiintymyssuhde ei suoranaisesti vaikuta oppimiseen, sen kehitykselle suotuisat vaikutukset takaavat myös yhteyden lapsen oppimiselle. Jos lapsi ei pysty muodostamaan kiintymyssuhdetta erinäisistä syistä johtuen, on sillä huomattu olevan vaikutuksia lapsen normaaliin kehitykseen.

Toinen tutkimuskysymys keskittyi siihen, mitä reaktiivisella kiintymyssuhdehäiriöllä tarkoitetaan ja miten häiriö ilmenee adoptiolapsilla. Tutkimuksessa huomattiin, että kiintymyssuhteen muodostamisen vaikeuksia on tutkittu eritoten instituutiotaustaisilla lapsilla, usein adoptiolapsilla, joilla olosuhteista johtuen esiintyy kiintymyssuhdevaikeuksia, johtuen hoitajien puutteesta, jatkuvasta vaihtelusta sekä myös virikkeiden ja normaalin sosiaalisen kanssakäymisen puutteesta. Pitkittynyt deprivatio ja lasten fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tarpeiden laiminlyönti ovatkin pääasiallisesti syynä reaktiivisen kiintymyssuhteen syntymiseen, jota esiintyy yleisimmin lapsilla, joilla on takanaan erimittainen oleskelu erinäisissä laitoksissa. Tähän ryhmään kuuluvat myös suuri osa kansainvälisesti adoptoiduista

lapsista. Reaktiivisen kiintymyssuhteen, lyhennettynä RAD, onkin ajateltu olevan yksi selittävä tekijä sille, miksi adoptiolapset ovat yliedustettuina uuden kotimaansa mielenterveys- ja erityisopetuspalveluissa.

Kolmas tutkimuskysymys taas pyrki selventämään yhteyttä reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön ja oppimisen välillä adoptiolapsilla. Tässä tutkimuksessa huomattiin, että RAD, kuten turvallinen kiintymyssuhdekaan, ei suoranaisesti vaikuta adoptiolasten oppimiseen, vaan sen vaikutukset tulevat esille epäsuorasti, erilaisten tekijöiden kautta. Tämä tulos ei varinaisesti eronnut aiemmista tutkimuksista, joskaan aiheeseen liittyvää tutkimusta on suhteellisen vähän. Edellä mainittuja tekijöitä ovat muun muassa mielenterveyden häiriöt, joille RAD- lapset ovat alttiimpia, vaikeus muodostaa sosiaalisia suhteita lapsuudessa tärkeätä roolia näyttävän kiintymyssuhteen muodostumisen epäonnistuttua sekä kognitiivisen kehityksen hidastuminen. Suurin osa ongelmista, joita reaktiivista kiintymyssuhdehäiriötä ilmentävillä lapsilla esiintyy, johtuvat osittain myös heidän puutteellisesta, virikkeettömästä instituutiotaustastaan. RAD:n aiheuttaja, deprivatio, vaikuttaa siis näyttävän keskeistä roolia adoptiolasten hyvinvoinnissa ja oppimisessa. Deprivatation näkeminen tietyllä tapaa jopa tärkeämmässä roolissa kuin itse reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön olikin yksi eroavaisuus verratessa tämän työn tuloksia suurimpaan osaan tässä työssä käsitellyistä lähteistä.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa on seuraavat tekijät otettava huomioon. Koska suurin osa työssä käytettävistä tutkimuksista jakoi Bowlbyn ja Ainsworthin luoman kiintymyssuhdekäsityksen, tietyt tekijät ovat jääneet tutkimuksissa huomioimatta. Suurin osa tutkimuksen tekijöistä on kuitenkin tietoinen näistä puutteista ja tuo ne esille työssään. Ensiksi on otettava huomioon adoptiolasten eroavaiset taustat. Kansainvälisesti adoptoidut lapset tulevat erilaisista biologisista perheistä, joiden taustat eivät välttämättä ole aina selvillä ja näillä tekijöillä on luonnollisesti osuus lasten kehityksessä. Myös eri maiden laitossoloissa on suuria eroja. Eniten negatiivista huomiota keränneet romanialaiset orpokodit eivät suinkaan ole ainoa paikka, josta adoptiolapsia noudetaan, mutta ne ovat silti mustanneet muidenkin laitosten maineen. On siis huomattava, että kaikki lapset eivät ole altistuneet saman asteiselle deprivatiolle.

Tässä tutkimuksessa ei otettu huomioon adoptiolasten heterogeenistä taustaa. Samoin aiheeseen liittyvän tutkimuksen vähyyden vuoksi tässä työssä ei ole eritelty adoptiolasten lähtömaata tai uutta kotimaata, jolloin kulttuuriset tekijät ovat jääneet huomiotta. Onkin hyvä

ottaa huomioon, että näinkin eritaustaisten lasten yhteen niputtaminen on ongelmallista ja vaihtelevien taustojen huomioonottaminen hyvin vaikeaa. Tässä työssä käytetyt akateemiset tutkimukset eivät myöskään ole laittaneet painoarvoa lasten temperamentille, jolla useampi tutkija on jo aikaisessa vaiheessa esittänyt olevan tekemistä kiintymyssuhteen muodostamisen kanssa (Chess & Thomas, 1982; Kagan, 1982;1984 viitattu lähteessä Belsky & Rovine, 1987). Jatkotutkimuksessa tämä kohderyhmän monimuotoisuus voitaisiin eritellä tarkemmin, samoin kun ottaa huomioon mahdolliset temperamenttiero.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mikä reaktiivinen kiintymyssuhdetutkimus on. Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö on herättänyt jonkin verran kritiikkiä, sillä termi on suhteellisen uusi ja eroavia mielipiteitä on liittyen sen diagnosointiin. Kiintymyssuhdehäiriöitä on lukuisia erilaisia ja kysymys onkin, diagnosoidaanko lapsia liian helposti kiintymyssuhteen vaikeuksiin liittyen. RAD:n on kuitenkin todistettu esiintyvän lukuisilla instituutiotauustaisilla lapsilla, toisin sanoen näiden lasten oirekuvaus on suhteellisen samanlainen, joten diagnosoinnille on pystytty muodostamaan yhteneväinen pohja. Vaikeuksia aiheuttaa kuitenkin RAD:n alla kulkevat kaksi eri alatyyppeä, joiden erottelu ei aina ole selkeää, sillä lapsella voi esiintyä molempia tyyppisiä sekaisin. Nämä reaktiiviseen kiintymyssuhdehäiriöön määrittelyyn liittyvät haasteet tulisi ottaa jatkotutkimuksessa huomioon kattavammin kuin miten niitä on tässä tutkimuksessa käyty käsittelemään.

Yllä olevat huomiot nostavat esille myös jatkotutkimuksen tarpeen. Koska adoptiolasten taustat ovat usein äärimmäisen vaihtelevia, on lisäpainoa laitettava sen merkitykselle tarkastellessa lapsen myöhempää kehitystä. Samoin lasten persoonallisuuserot, kuten temperamentti, vaativat lisähuomiota jatkotutkimuksissa. Reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön tutkimista on myös jatkettava, sillä häiriö itsessään jakaa tutkijoiden mielipiteitä. Ennen kaikkea kiintymyssuhteen pitkäaikaisvaikutuksia olisi tutkittava lisää, jotta voitaisiin määrittellä selkeämmin, onko kyseessä vaan lapsuuden ja nuoruuden kattava ilmiö vai vanhuuteen asti jatkuva malli. On kuitenkin ymmärrettävää, että suuri osa aiheeseen liittyvistä tutkimuksista joutuu turvautumaan tietynlaiseen epämääräisyyteen termien määrittelyssä, sillä tutkittava joukko on äärimmäisen monimuotoinen ja ulkoisia tekijöitä on paljon.

Työssä haluttiin antaa lisähuomiota vähemmän käsitellylle reaktiiviselle kiintymyssuhdehäiriölle toiveena herätellä keskustelua sen diagnoosista ja syistä. Ennen kaikkea työ osoittaa, että eriasteisella fyysisellä, psyykkisellä ja eritoten sosiaalisella

deprivaatiolla on merkittäviä vaikutuksia adoptiolasten kehitykseen ja näin ollen epäsuorasti oppimiseen. Deprivaatiolla kiintymyssuhteesta puhuttaessa tarkoitetaan kiintymyssuhdejärjestelmän käynnistymisen kannalta oleellisten sosiaalisten suhteiden puutetta. Deprivaation merkityksen korostaminen ei varsinaisesti ole täysin uusi näkökulma, mutta sen voisi argumentoida vievän tarpeellisesti huomiota reaktiivisesta kiintymyssuhdehäiriöstä syihin sen takana. Näin ollen tämän työn tuloksissa esiin nousseen deprivaation oppimisen selittäjän voitaisiin ajatella olevan tarpeellinen lisäys aiheeseen liittyvän tutkimuksen saralla. Deprivaation merkityksen korostaminen myös jatkotutkimuksissa auttaisi kiinnittämään huomiota laitosoiloihin ja mahdolliseen reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön ennaltaehkäisyyn, kun tietoisuus deprivaation vaikutuksista leviäisi.

Tässä työssä on pyritty kiinnittämään monipuolisesti huomiota kiintymyssuhteeseen ja sen merkitykseen ihmisen hyvinvoinnille, sillä se edesauttaa yksilön normaalia kehitystä ja näin ollen myös oppimista. Tarkoituksena ei ollut löytää suoraviivaista yhteyttä, vaan päinvastoin näyttää, että kiintymyssuhde on tekijä monen muun pienemmän tekijän taustalla. Tämän tutkimuksen pohjalta näyttäisi siltä, että turvallinen kiintymyssuhde mahdollistaa lapsen kyvyn tutkia maailmaa ja tätä kautta kehittää omia kognitiivisia taitojaan, jotka taas osaltaan edesauttavat oppimisvalmiuksia. Tätä kautta turvallinen kiintymyssuhde toimii oppimisvalmiuksia kehittävä tekijänä. Tämä herättääkin kysymyksen siitä, vaikuttaako turvaton kiintymyssuhde heikentävästi kognitioiden kehittymiseen. Tältä pohjalta tutkittaessa kiintymyssuhteen ja oppimisen yhteyttä voitaisiin kiinnittää huomiota turvattomasti kiintyneiden lasten kognitiivisten toimintojen kehittymiseen

Työn pyrkimyksenä on osoittaa, että vaikka adoptiolapsilla esiintyy erinäisiä ongelmia oppimiseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyen, suurin huomio olisi suunnattava siihen merkittävään kehitykselliseen pyrähdykseen, jonka suurin osa adoptiolapsista tekee päästessään huolehtivan ja rakastavan perheen huomaan. Tämä ilmiö antaa toiveita siitä, että deprivaation vaikutukset eivät ole pysyviä ja adoptiolapsilla on mahdollisuus kehittyä tasapainoisesti. Onkin tärkeää, että tietoisuus RAD:stä ja sen vaikutuksista oppimiseen leviäisivät ja niille annettaisiin tilaa myös julkisessa keskustelussa. Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö korostaa ennestään sitä, kuinka tärkeää on, että lapsella on joku, joka huolehtii ja välittää. Tätä tarvetta voitaisiin korostaa myös ei vain perheille vaan ammattilaisille, jotka päivittäin ovat tekemisissä lasten ja nuorten kanssa, jotta myös heillä olisi mahdollisuus omalla toiminnallaan edesauttaa lasten tasapainoista kehitystä kiintymyssuhteeseen liittyvät näkökulmat huomioon ottaen.

6 Lähteet

- Adoptioperheet. (n.d.). Kotimaan adoption. Noudettu <http://www.adoptioperheet.fi/kotimaan-adoptio>
- Balbernie, R. (2010). Reactive attachment disorder as an evolutionary adaptation. *Attachment & Human development*, 12(3), 265 – 281. doi:10.1080/14616734.2010.482223
- Baumeister, R. F. (2013). Writing a literature review. Teoksessa Prinstein, M. J. (2013). The portable mentor: Expert guide to a successful career in psychology. New York: Springer
- Bell, D. C. (2012). Next steps in attachment theory. *Journal of family theory & review*, 4. doi:10.1111/j.1756-2589.2012.00135.x
- Belsky, J & Rovine, M. (1987). Temperament and attachment security in strange situation: An empirical rapprochement. *Child development*, 58, 787–795. doi: 0009-3920/7/S803-08\$01.00
- Berghaus, B. J. (2011). A new look at attachment theory & adult “attachment” behavior. *Behaviorology today*, 14(2). Noudettu <https://www.behaviorology.org/oldsite/pdf/AttachmentTheoryBeh.pdf>
- Bowlby, J. (1952). Maternal care and mental health (PDF tiedosto). *Bulletin of the world health organization*, 3, 355-534. Noudettu <http://darkwing.uoregon.edu/~eherman/teaching/texts/Bowlby%20Maternal%20Care%20and%20Mental%20Health.pdf>
- Bowlby, J. (1960). Grief and mourning in infancy and early childhood (PDF tiedosto). *Psychoanalytic study of the child*, 15, 9-52. Noudettu <http://icpla.edu/wp-content/uploads/2012/10/Bowlby-J.-Grief-and-Mourning-in-Infancy-and-Early-Childhood-vol.15-p.9-52.pdf>
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and Prospect. *Amer. J. Orthopsychiat.* 52(4), 664-678. doi: 0002-9432/82/1040664-15\$00.75.
- Bureau of Consular Affairs. (2017). Intercountry adoption. Noudettu <https://travel.state.gov/content/adoptionsabroad/en/adoption-process/what-is-intercountry-adoption.html>
- Crittenden, P. M (2000). Introduction. Teoksessa Crittenden, P.M & Claussen, A. H. (2000). The organization of attachment relationships: Maturation, culture, and context. Cambridge: Cambridge University Press.

- Field, T. (1996). Attachment and separation in young children. *Annual review*, 47, 541 – 561.
doi: 0066-4308/96/0201-0541\$08.00
- Fonagy, P. (2001). Attachment theory and psychoanalysis. New York: Other Press.
- Geddes, H. (2005). Attachment and learning. *Emotional and behavioral difficulties*, 10 (2), 79 – 93. doi:10.1177/1363275205054161
- Giudice, M. & Belsky, J. (2010). Evolving Attachment Theory: Beyond Bowlby and back to Darwin. *Child development perspectives*, 4(2), 112–113. Noudettu <http://onlinelibrary.wiley.com.pc124152.oulu.fi:8080/doi/10.1111/j.1750-8606.2010.00128.x/epdf>
- Harlow, H. F. (1958). The nature of love. *American psychologist*, 13, 673 – 685. Noudettu http://ovidsp.uk.ovid.com.pc124152.oulu.fi:8080/sp-3.27.2b/ovidweb.cgi?WebLinkFrameset=1&S=POIIPDINCFHFMJCGFNFKLCAGMGNGAA00&returnUrl=ovidweb.cgi%3fMain%2bSearch%2bPage%3d1%26S%3dPOIIPDINCFHFMJCGFNFKLCAGMGN-GAA00&directlink=http%3a%2f%2fovidsp.uk.ovid.com%2fovftpdfs%2fPDHFFNAGLCCGCF00%2ffs046%2fovft%2flive%2fgv023%2f00000487%2f00000487-195812000-00001.pdf&filename=The+nature+of+love.&navigation_links=NavLinks.S.sh.22.1&link_from=S.sh.22%7c1&pdf_key=PDHFFNAGLCCGCF00&pdf_index=/fs046/ovft/live/gv023/00000487/00000487-195812000-00001&D=ovft&link_set=S.sh.22|1|sl_10|resultSet|S.sh.22.23|0
- Golding, K.S. (2013). Observing children with attachment difficulties in school: A tool for identifying and supporting emotional and social difficulties in children aged 5 – 11(E-kirja). Noudettu <http://web.b.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzUzNzA1NF9fQU41?sid=6ff2e769-6a4d-4f6f-bb6b-2faf7d93776f@sessionmgr101&vid=0&format=EB&rid=1>
- Harlow, H. F & Zimmerman, R. (1959). Affectional responses in the infant monkey. *Science*, 130(3373). doi: 10.1126/science.130.3373.421
- van Ijzendoorn, M. H. & Juffer, F. (2005) Behavioral problems and mental health referrals of international adoptees. *American medical association*, 293(20), 2501–2515. Noudettu <http://ovidsp.uk.ovid.com.pc124152.oulu.fi:8080/sp-3.28.0a/ovidweb.cgi?WebLinkFrameset=1&S=KFNPPDHIECHFKHNBFNFKJGOFGLAA00&returnUrl=ovidweb.cgi%3f%26Titles%3dS.sh.22%257c1%257c10%26FORMAT%3dtitle%26FIELDS%3dTITLES%26S%3dKFNPPDHIECHFKHNBFNFKJGOFGLAA00&directlink=http%3a%2f%2fovidsp.uk.ovid.com%2fovftpdfs%2fPDHFFNOFJ>

- [GNBEC00%2ffs046%2fovft%2flive%2fgv023%2f00005407%2f00005407-200505250-00029.pdf&filename=Behavior+Problems+and+Mental+Health+Referrals+of+International+Adoptees%3a+A+Meta-analy-
sis.&navigation_links=NavLinks.S.sh.22.1&PDFIdLinkField=%2ffs046%2fovft%2flive%2fgv023%2f00005407%2f00005407-200505250-00029&link_from=S.sh.22%7c1&pdf_key=B&pdf_index=S.sh.22&D=ovft](#)
- van Ijzendoorn, M. H. & Juffer, F. (2006). The Emanuel Miller Memorial lecture 2006: Adoption as intervention. Meta-analytic evidence for massive catch-up and plasticity in physical, socio-emotional, and cognitive development. *Journal of child psychology and psychiatry*, 47(12), 1228 – 1245. doi: 10.1111/j.1469-7610.2006.01675.x
- Interpedia. (n.d.) Kysymyksiä adoptiosta. Noudettu <https://interpedia.fi/kansainvalinen-adoptio/adoptio/kysymyksiä-adoptiosta/>
- Karreman, A. & Vingerhoets, J. J. M. (2012). Attachment and well-being: The mediating role of emotion regulation and resilience. *Personality and individual differences*, 53(7), 821 – 826. Noudettu <https://www.sciencedirect.com/pc124152.oulu.fi:9443/science/article/pii/S0191886912003029?via%3Dihub>
- Kobak, R. (2012). Attachment and early social deprivation; Revisiting Harlow’s monkey studies. Teoksessa Slater, A. M. & Quinn, P., C. (2012). *Developmental psychology: Revisiting the classic studies* (s. 10-14). London: SAGE publications Ltd.
- Lindbland, F., Dalen, M., Rasmussen, F., Vinnerljung, B. & Hjern, A. (2009). School performance of international adoptees better than expected from cognitive test results. *European child & adolescent psychiatry*, 18(5), 301 – 308. doi: 10.1007/s00787-008-0731-7
- Matas, L., Arend, R. A. & Sroufe, L.A. (1978). Continuity of adaptation in the second year: the relationship between quality of attachment and later competence. *Child development*, 49, 547 – 556. doi: 10.1111/1467-8624.ep10424617
- Oldfield, J., Humphrey, N. & Hebron, J. (2016). The role of parental and peer attachment relationships and school connectedness in predicting adolescent mental health outcomes. *Child and adolescent mental health*, 21(1), 21 – 29. doi: 10.1111/camh.12108
- Palombo, J., Bendiczen, H. K. & Koch, B. J. (2009). *Guide to psychoanalytic developmental studies*. New York: Springer.
- Raaska, H., Elovainio, M., Sinkkonen., Matomäki, J., Mäkipää, S. & Lapinleimu, H. (2011.) *Internationally adopted children in Finland: parental evaluations of symptoms of reactive*

- attachment disorder and learning difficulties – FINADO study. *Child: care, health and development*, 38(5), 1228 – 1245. doi: 10.1111/j.1469-7610.2006.01675.x
- Raaska, H., Elovainio, M., Sinkkonen., Matomäki, J., Mäkipää, S. & Lapinleimu, H. (2013). Adopted children's language difficulties and their relation to symptoms of reactive attachment disorder: FinAdo study. *Journal of applied developmental psychology*, 34, 152–160. doi: 0193-3973/\$
- Rutter, M., ERA. (1998). Developmental catch-up, and deficit, following adoption after severe global early privation. *Child psychology and psychiatry*, 39(4), 465 – 476. doi:0021-9830/98\$15.00+0.00
- Rutter, M., Colvert, E., Kreppner, J., Beckett, C., Castle, J., Groothues, C., Hawkins, A., O'Connor, T. G., Stevens, S. E., Sonuga-Barke, E. J. S. (2007). Early adolescent outcomes for institutionally-deprived and non-deprived adoptees. I: Disinhibited attachment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(1), 17–30.doi: 0.1111/j.1469-7610.2006.01688.x
- Rutter, M., Sroufe, L. A. (2000). Developmental psychopathology: Concepts and challenges (pdf-tiedosto). *Development and psychopathology*, 12, 265 – 296. Noudettu <https://pdfs.semanticscholar.org/f8ef/fc8dae0f0d9f051ddab79d4091d1d32694cf.pdf>
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan Yliopiston julkaisuja.
- Sroufe, A. L. (1997). Psychopathology as an outcome of development (pdf-tiedosto). *Development and psychopathology*, 9, 251 – 268. Noudettu http://www.dhs.state.mn.us/main/groups/children/documents/defaultcolumns/dhs16_197235.pdf
- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira. (n.d.). Adoptio. Noudettu <http://stm.fi/adoptio>
- Suomen sosiaali- ja terveysministeriö. (2017). Adoptio. Noudettu <http://stm.fi/adoptio>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Adoptiot (verkkojulkaisu). Noudettu <http://www.stat.fi/til/adopt/>
- Tizard, B. & Rees, J. (1974). A comparison of the effects of adoption, restoration to the natural mother, and continued institutionalization on the cognitive development of four-year-old children. *Child development*, 45, 92 – 99. doi: 10.1111/1467-8624.ep12265481
- Vandell, D. L., Burchinal, M., Vandergrift, N., Belsky, J., Steinberg, L. (2010). Do effects of early child care extend to age 15 years? Results from the NICHD study of Early Child

- Care and Youth Development care. *Child development*, 81(3), 737 – 756. doi: 10.1111/j.1467-8624.2010.01431.x
- Waters, E., Wippman, J., Sroufe, L. A. (1979). Attachment, positive affect and competence in the peer group: two studies in construct validation. *Child development*, 50(3), 821 – 829. doi: 10.1111/1467-8624.ep7251021
- Zeanah, C. H. (2000). Disturbances of attachment in young children adopted from institutions(pdf-tiedosto). *Developmental and behavioral pediatrics*, 21(3), 230 – 236. doi:0196-206X/00/2103-0230
- Zeanah, C.H., Smyke, A.T. (2008). Attachment Disorders in Family and Social Context. *Infant Mental Health Journal*, 29 (3), 219 – 233. doi: 10.1002/imhj.20176